

Grupa 484

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

**UPOREDNA PRAKSA PROCESA PRIZNAVANJA STRANIH VISOKOŠKOLSKIH
ISPRAVA U HRVATSKOJ I SRBIJI –
NAUČENE LEKCIJE I PREDLOG ZA UNAPREĐENJE POSTOJEĆE PRAKSE U
SRBIJI**

Novembar, 2012

Beograd

Uvod

Ova publikacija je nastala u okviru projekta Od politika do praksi „priliva mozgova“ – širenje najboljih institucionalnih praksi u regionu Zapadnog Balkana. Cilj projekta je da se podstakne razvoj institucionalnog okvira za priliv mozgova u zemlje Zapadnog Balkana kroz širenje najboljih identifikovanih praksi i naučenih lekcija. Projekat je deo petogodišnjih napora Grupe 484 i partnerskih organizacija iz zemlje i regiona da se pronađu institucionalni odgovori na izazov „odliva mozgova“ sa kojim se region suočava; s naglasakom na razvijanju saradnje sa naučnom i stručnom dijasporom i stvaranju podsticajnih uslova u zemlji za prenos njihovog znanja i iskustva – za tzv. „priliv mozgova“ i „cirkulaciju mozgova“.

Jedna od važnih identifikovanih prepreka za prenos znanja i „kruženje znanja“ je postupak priznavanja stranih visokoškolskih isprava. Možemo se upitati: kako je moguće da (za prenos znanja stečenog u inostranstvu) ova prepreka bude tako značajna. Logično je da osnovni razlozi za (ne)postojanje protoka znanja budu društveno-ekonomske prirode, pogotovo kad je reč je o regionu iz koga ljudi nepovratno odlaze rukovođeni socijalno-ekonomskim razlozima ili se bar u njega, iz istih razloga, teško vraćaju. Šta nas je navelo da u temu transfera znanja ipak uđemo problematizujući proces priznavanja stranih diploma? Prvo, to je učestalost s kojom na ovu prepreku ukazuju predstavnici naučne i stručne dijaspore i povratnici, kao i predstavnici institucija koje su motivisane da unaprede svoje usluge uz pomoć stručnjaka koji su se školovali u inostranstvu. Taj „doček“ – sa komplikovanom procedurom za priznavanje njihovih diploma, predstavnici naučne i stručne dijaspore i povratnici doživljavaju kao poruku da nisu poželjni. Drugo, ljudi ne mogu da rade u državnim institucijama bez priznate diplome. Državna administracija i visokoškolske ustanove su dva sektora na kojima se obično zasnivaju programi priliva mozgova, odnosno predstavnici naučne i stručne dijaspore i povratnici mogu najviše da pruže za socio-ekonomski razvoj zemlje kroz unapređenje rada ovih institucija. Ujedno, nemogućnost rada u državnim institucijama zbog nemogućnosti priznavanja diplome je jedan vid njihove diskriminacije na tržištu rada. Treće, ovo je prepreka koja se može mnogo brže i lakše ukloniti nego što se mogu promeniti strukturalni makrofaktori. Istovremeno, prevazilaženje ove prepreke bi podstaklo uključivanje predstavnika naučne i stručne dijaspore i povratnika u socio-ekonomski razvoj zemlje, čime bi se olakšale i ubrzale strukturalne promene.

U Srbiji je priznavanje stranih visokoškolskih isprava komplikovan, dug (može da traje i nekoliko godina) i skup (za priznavanje diplome doktorskih studija na Univerzitetu u Beogradu troškovi iznose 54.000 dinara) proces, a u slučaju interdisciplinarnih diploma

„nemoguća misija“. Razlog je sledeći: postupak priznavanja diploma, čak i za potrebe zapošljavanja, je u nadležnosti visokoškolskih ustanova i svaki univerzitet svojim opštim aktom reguliše proces priznavanje diplome na svoj način. Ne postoje jasni kriterijumi za vrednovanje kvalifikacija i uprkos promeni imena, postupak priznavanja diploma se uglavnom odvija kao proces nostrifikacije. Sa druge strane, u našem susedstvu, u Hrvatskoj postupak priznavanja visokoškolskih isprava je značajno unapređen. Akademsko priznavanje diploma je ostalo u nadležnosti visokoškolskih ustanova, ali stručno priznavanje je centralizovano i nalazi se u nadležnosti Agencije za nauku i visoko obrazovanje, odnosno njene hrvatske ENIC/NARIC kancelarije. Postoji zakonski okvir kojim je definisan postupak i postoje jasni kriterijumi vrednovanja kvalifikacija. Stručno priznavanje se završava pravosnažnom odlukom, koja uključuje formalnu autorizaciju stranih visokoškolskih kvalifikacija u cilju opšteg pristupa tržištu rada u Hrvatskoj. Postupak mora da se završi u roku od dva meseca i košta svega 65 evra.

Stoga je cilj ove publikacije da uporedo prikaže praksu priznavanja visokoškolskih kvalifikacija u Hrvatskoj i Srbiji i ukaže na mogućnosti unapređenja prakse u Srbiji na osnovu naučenih lekcija u Hrvatskoj. U prvom delu publikacije prikazana je studija slučaja Praksa hrvatske Agencije za znanost i visoko obrazovanje u priznavanju stranih visokoškolskih kvalifikacija, koju je napisala Emita Blagdan iz Agencije za znanost i visoko obrazovanje u Hrvatskoj. U drugom delu publikacije je prikazana Praksa Srbije u priznavanju stranih visokoškolskih kvalifikacija, koju je napisala dr Iskra Maksimović, profesorka na Fakultetu za ekonomiju, finansije i administraciju (FEFA) i članica radne grupe Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja za izradu „Zakona o postupku priznavanja kvalifikacija državljanima država članica EU radi obavljanja regulisanih/uređenih profesija u RS“. U završnom delu date su preporuke za unapređenje postupka priznavanja stranih visokoškolskih isprava u Srbiji bazirane na naučenim lekcijama i dobroj praksi u Hrvatskoj.

Zahvaljujemo se Emiti Blagdan i Katarini Šimić iz Agencije za znanost i visoko obrazovanje u Hrvatskoj, koje su spremno podelile svoju praksu sa nama, profesorki Iskri Maksimović koja je analizirala praksu u Srbiji i ukazala na mogućnosti njenog unapređenja. Zahvaljujemo se i svim organizacijama civilnog društva i pojedincima koji su učestvovali u diskusiji o mogućnosti unapređenja postupka priznavanja stranih diploma u Srbiji i pomogli pri formulisanju preporuka. To su Beogradski fond za političku izuzetnost (BFPE), Repats, Serbian City Club, Organizacija srpskih studenata u inostranstvu (OSSSI), SPARK, Centar za obrazovne politike, Grupa za razvojne politike, NALED. I na kraju hvala Balkanskom fondu za demokratiju, našem dugogodišnjem partneru u zalaganjima da se kroz regionalnu saradnju

i razmenu dobrih praksi razvojni potencijal migracija u regionu Zapadnog Balkana prepozna i ostvari.

Izradu publikacije je podržao Balkanski fond za demokratiju, projekat Nemačkog Maršalovog fonda Sjedinjenih američkih država.

Stavovi izneseni u ovoj studiji ne odražavaju nužno stavove Balkanskog fonda za demokratiju, Nemačkog Maršalovog fonda Sjedinjenih američkih država, ili njegovih partnera.

**PRAKSA HRVATSKE AGENCIJE ZA ZNANOST I VISOKO OBRAZOVANJE U
PRIZNAVANJU STRANIH VISOKOŠKOLSKIH KVALIFIKACIJA**

Emita Blagdan

agencija za znanost i visoko obrazovanje
agency for science and higher education croatia

Agencija za nauku i visoko obrazovanje

Hrvatska ENIC/NARIC kancelarija

Donje Svetice 38/5

10000 Zagreb

Hrvatska

enic@azvo.hr

www.azvo.hr

emita.blagdan@azvo.hr

Sadržaj

UVOD	7
1. Kontekst evropskih politika	8
1.1. Lisabonska konvencija.....	9
1.2. Jedinstveno tržište EU – okvir politika	13
2. Politike i pravni okvir priznavanja stranih kvalifikacija u Hrvatskoj	14
2.1. Kontekst politika visokog obrazovanja	14
2.2. Pravni i institucionalni okvir za priznavanje	15
3. Procedura priznavanja stranih visokoškolskih kvalifikacija u Hrvatskoj	19
3.1. Osnovni koraci u procesu priznavanja	19
3.2. Različite svrhe priznavanja	21
3.3. Procena stranih visokoškolskih kvalifikacija	26
4. Statistika	31
REČNIK	34
PRILOZI	37

UVOD

Cilj ove studije slučaja je da sumira iskustvo i znanje hrvatske ENIC/NARIC kancelarije kako bi se olakšao pristup obrazovnim i profesionalnim mogućnostima i međunarodnoj mobilnosti u regionu Zapadnog Balkana (ZB). Studija slučaja opisuje kako je hrvatska ENIC/NARIC kancelarija razvila efikasan proces stručnog priznavanja stranih visokoškolskih kvalifikacija, objašnjava ko je odgovoran za procedure priznavanja, kako Kancelarija priznaje diplome, kako je Hrvatska stvorila pravni okvir u kome je taj proces efikasan, koje su prepreke kod priznavanja diploma i kako ih prevazići, itd.

Uprkos važnom poslu koji je urađen i postignutom napretku od potpisivanja Lisabonske konvencije o priznavanju (LRC¹) u aprilu 1996. godine, jedan od glavnih problema kod priznavanja koji treba da se rešava su različite prakse priznavanja diploma u različitim državama. Drugim rečima, iako postoji opšti konsenzus o tome šta treba da se uradi, ova dobra praksa se ne sprovodi uvek, ili se drugačije tumači.

Zbog toga ovaj dokument ima za cilj i da ojača saradnju između zemalja Zapadnog Balkana i poboljša razmenu dobre prakse i znanja u priznavanju inostranih kvalifikacija. Cilj nije samo da se postigne transparentniji proces priznavanja stranih visokoškolskih kvalifikacija, već isto tako da se prihvate različiti obrazovni sistemi i tradicije zemalja u regionu Zapadnog Balkana.

Prvo poglavlje je uvod u ulogu evropskih mreža za priznavanje (ENIC i NARIC), evropskog okvira politika visokog obrazovanja, Lisabonske konvencije o priznavanju i bolonjskog procesa. Naredna poglavlja obuhvataju pravni okvir i kriterijume za priznavanje visokoškolskih kvalifikacija u Hrvatskoj, institucionalni kapacitet za procedure priznavanja u Hrvatskoj i ulogu hrvatske kancelarije ENIC/NARIC. Jedno poglavlje se bavi preporukama i primerima koji se tiču procene kvalifikacija. Izvori preporuka su dati na kraju dokumenta uključujući i relevantne kriterijume i procedure Lisabonske konvencije, kao i preporuke za dodatnu literaturu o pojedinim temama. Dokument takođe sadrži rečnik termina i spisak izvora koji se koriste u ovom dokumentu.

¹ Puni naziv LRC je Konvencija o priznavanju kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja u regionu Evrope, potpisana u Lisabonu, Portugalija, 11. aprila 1997. godine, koja je stupila na snagu 1. februara 1999. godine.

1. Kontekst evropskih politika

U poslednjih nekoliko decenija, postignut je veliki napredak u praksi priznavanja. Jedan od njih je formiranje mreže **Nacionalnih informativnih centara za akademsko priznavanje (NARIC)** od strane Evropske komisije 1984. godine i mreže **Evropskih nacionalnih informativnih centara (ENIC)** od strane Saveta Evrope i UNESCO/CEPES 1994. godine. Ove mreže imaju ključnu ulogu u održavanju kontinuiranog dijaloga i zajedničkog rada na rešavanju problema priznavanja na evropskom nivou u brojnim projektima, radnim grupama, konferencijama i godišnjim sastancima.

Još jedna velika prekretnica je stvaranja međunarodnog „pravnog“ okvira, a to je **Konvencija o priznavanju kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja u regionu Evrope**, koja se takođe zove Lisabonska konvencija o priznavanju (LRC), doneta 1997. od strane Saveta Evrope i UNESCO-a, a koja je stupila na snagu 1. februara 1999. godine. Na osnovu ove Konvencije osnovan je **Međuvladin komitet** sa zadatkom da donese odluke u ime članica LRC. Od 1999. godine ovaj Komitet je usvojio razne preporuke. Do sada su 53 zemlje ratifikovale Konvenciju i unutar mreža se smatra da LRC predstavlja osnovu za sve procedure priznavanja.

Bolonjski proces, koji je započeo 1999. godine, igra glavnu ulogu u stavljanju pitanja priznavanja na evropsku agendu – priznavanje se smatra suštinskim za kreiranje **Evropskog prostora visokog obrazovanja (EHEA)**. Na svom početku, Bolonjski proces je trebalo da ojača konkurentnost i atraktivnost evropskog visokog obrazovanja i da podstakne studentsku mobilnost i mogućnost zapošljavanja kroz uvođenje sistema zasnovanog na osnovnim i postdiplomskim studijama sa lako čitljivim programima i diplomama. Nivo kvaliteta visokog obrazovanja je takođe igrao važnu ulogu od samog početka. Izvesno je da akreditovani evaluatori moraju da koriste rezultate procedura za održavanje nivoa, što je poseban izazov jer politika i praksa u vezi sa održavanjem nivoa kvaliteta značajno variraju. Međutim, usvajanjem **Evropskih standarda i smernica za osiguravanje kvaliteta (ESG)** 2005. godine, članovi EHEA su načinili važan korak ka pružanju pouzdanih informacija o kvalitetu visokoškolskih ustanova. Ostale važne mere su bile osnivanje **Evropskog registra agencija za osiguranje kvaliteta (QAR)** 2007. godine, i **Evropske asocijacije za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (ENQA)**, koja uspešno posluje od 2000. godine.

Veliki broj bolonjskih ministarskih sastanaka koji su se održavali od 1999. godine proširili su ovu agendu i precizirali već razvijene mehanizme. Struktura osnovnih i postdiplomskih studija je izmenjena u sistem od tri ciklusa, koji sada uključuje koncept okvira

kvalifikacija, sa naglaskom na ishode učenja. Uveden je koncept socijalne dimenzije visokog obrazovanja i priznavanje kvalifikacija se sada jasno doživljava kao centralno mesto u evropskim visokoškolskim politikama.

U okviru Bolonjskog procesa, LRC se smatra glavnim međunarodni pravnim tekstom koji ima za cilj da unapredi priznavanje kvalifikacija u vezi sa visokoškolskim obrazovanjem u regionu Evrope. Bolonjski proces je rezultirao mnogim inicijativama za poboljšanje transparentnost i priznavanje kvalifikacija, kao što je osnivanje **Bolonjske radne grupe o priznavanju**, itd. Različiti bolonjski strateški dokumenati usvojeni od strane EHEA ministara od 1999. godine potvrđuje ključnu ulogu priznavanja u olakšavanju mobilnosti u, iz i unutar Evropskog prostora visokog obrazovanja. Zato je u evropskom kao i globalnom kontekstu, priznavanje daleko više od običnog tehničkog elementa – to je element politika od ključne važnosti. Ne možemo privlačiti još više studenata/profesionalaca iz drugih delova sveta ako nismo spremni da nepristrasno i pravedno razmotrimo njihove kvalifikacije. Drugim rečima, evropske institucije i evaluatori moraju biti spremni – i u mogućnosti – da procene kvalifikacije iz drugih zemalja na isti pravičan i otvoren način kao što bi želeli da drugi procenjuju njihove sopstvene kvalifikacije. Osim toga, pored ključne uloge ENIC i NARIC mreža, strateški bolonjski dokumenti podvlače značaj promene fokusa sa procedura i formalnosti na ishode učenja, i to dovodi do potrebe za razvijanjem boljeg razumevanja koncepta „suštinskih razlika“. Ni jedan pravni tekst ne može adekvatno opisati šta termin „suštinske razlike“ znači u praksi, tako da je važno razviti zajedničko razumevanje među evaluatorima akreditacija. Konačno, strategije ističu potrebu intenziviranja političkog dijaloga u oblasti priznavanja kvalifikacija.

1.1. Lisabonska konvencija

Kontekst Konvencije čine srodni ideali (i) mobilnosti radne snage unutar Evropske unije i (ii) jedinstvenog evropskog akademskog prostora Bolonjske deklaracije. Ovaj drugi ideal tiče se jedinstvene trans-evropske akademske zajednice u okviru koje studenti i profesori mogu slobodno da se kreću. Namera Lisabonske konvencije je da olakša mobilnost uklanjanjem svih mogućih prepreka za uzajamno priznavanje kvalifikacija.

Pošto je LRC međunarodni ugovor, kada zemlja postane članica Konvencije, odnosno kada je ratifikuje, Konvencija postaje superiorna u odnosu na nacionalno zakonodavstvo. U stvarnosti, međutim, informacije prikupljene u okviru ENIC i NARIC mreža u poslednjih nekoliko godina pokazuje nešto drugo (i to isto se često čuje na međunarodnim skupovima na

kojima se raspravlja o priznavanju): **superiornost međunarodnog zakonodavstva nad nacionalnim u praksi ne funkcioniše** tako glatko u svim zemljama. Najčešće se pominju dva problema: prvi se odnosi na one slučajeve u kojima je nacionalno zakonodavstvo u suprotnosti sa pravnim okvirom LRC. Ovo se obično dešava ukoliko su kontradiktorne odredbe već postojale u nacionalnom zakonodavstvu pre nego što je ta zemlja pristupila Konvenciji. U tim slučajevima, prirodno rešenje bi bilo da se izmeni nacionalno zakonodavstvo i da se uskladi sa LRC. Postoji velika grupa zemalja koje su učinile ili planiraju da to urade. Međutim, postoje i suprotni primeri – slučajevi gde je nacionalno zakonodavstvo izmenjeno ili zamenjeno novim zakonodavstvom koje ne poštuje međunarodno zakonodavstvo – i u tom slučaju kontradiktornosti mogu da postanu još dublje (npr. u suprotnosti sa *duhom* Konvencije i njenim pratećim tekstovima).

Jedan od načina na koji se nacionalna praksa razlikuje od duha LRC je **upotreba zastarele terminologije** u vezi sa konceptima koji nisu kompatibilni sa principima Konvencije. Očigledno je da nacionalno zakonodavstvo nije u skladu sa pravnim okvirom LRC ako zakonodavstvo koristi izraz "nostrifikacija", kao što je slučaj u nekim zemljama Bolonje, ili "izjednačavanje", što je slučaj u mnogo više zemalja, posebno u onim koje nisu napravile izmene propisa koji se odnose na priznavanje nakon što su pristupile Konvenciji. Bez obzira na to koji se termini koriste lokalno, u međunarodnom kontekstu reči "nostrifikacija" i "izjednačavanje" vezuju se procedure iz prošlosti koje su bile relevantne za vreme starih međunarodnih konvencija i sporazuma o priznavanju i koje nisu kompatibilne sa Lisabonskom konvencijom. Zahtevi za sličnosti između kvalifikacija su u tom slučaju mnogo veći od onoga što se podrazumeva pod „priznavanjem“ i što predstavlja ključnu odredbu LRC: da strane kvalifikacije treba priznati osim ako kompetentno telo ne utvrdi da postoje značajne razlike između stranih kvalifikacija za koje se priznavanje traži i odgovarajućih kvalifikacija u zemlji. Dakle, treba naglasiti da je terminologija važna: ako terminologija zapravo označava zastarele procedure koje ne obezbeđuju „fer priznavanje“ u slovu i duhu Lisabonske konvencije, terminologiju treba menjati.

Druga vrsta prepreka implementaciji Konvencije je vezana za **tumačenje (odnosno pogrešno tumačenje) institucionalne autonomije**. Autonomija visokoškolskih ustanova svakako ne znači da visokoškolske institucije imaju slobodu da ignorišu zakone i međunarodne sporazume potpisane od strane države – a LRC je jedna od njih. Ipak, tamo gde dolazi do ovakve vrste tumačenja, razne formulacije imaju približno isto značenje: pošto se odluke o priznavanju donose od strane visokoškolskih institucija, a te institucije su autonomne, država ne može da obezbedi da se poštuju principi ili procedure predviđene

pravnim okvirom LRC. To nam pokazuje da, u većini slučajeva, zemlje zapravo ne ispunjavaju uslove iz Konvencije koji obavezuju centralne vlasti zemlje potpisnice Konvencije da preduzmu sve moguće korake da podstaknu razmatranje i primenu odredaba Konvencije u visokoškolskim institucijama.

Međunarodne smernice o implementaciji Konvencije naglašavaju značaj pravnog okvira, kako međunarodnog tako i domaćeg, koji se koristi na fleksibilan način, i koji olakšava a ne ometa uzajamno priznavanje kvalifikacija. Zemlje potpisnice Konvencije se pozivaju da posvete posebnu pažnju na izmenu svih nacionalnih zakona koji bi mogli da budu u sukobu sa duhom Konvencije.

Važno je napomenuti da Konvencija i prateće međunarodne preporuke za njeno sprovođenje ne ukazuju na to da bi sve strane kvalifikacije trebalo da prođu kroz formalan proces „priznavanja“ pre nego što se može smatrati da su od vrednosti. Ideja je da, ako postoji bilo kakva sumnja (npr. jer se malo zna o kvalifikaciji ili stranoj instituciji koja ju je dodelila), proces priznavanja (ili nepriznavanja) treba da bude zasnovan na relevantnim podacima, objektivian i transparentan.

To takođe znači da, kada se utvrdi da je kvalifikacija (diploma) originalan dokument i je dodeljen od strane ovlašćene (akreditovane) institucije i studijskog programa u dotičnoj zemlji, svaka dalja razmatranja treba obavezno zasnivati na konačnom nivou i ishodu učenja studijskog programa, a ne na tome da li se podudara ili ne sa studijskim programima u zemlji u kojoj se kvalifikacija priznaje.

Takav proces priznavanja može biti neophodan kada su u pitanju tri okolnosti, a posebna okolnost (svrha priznavanja) će odrediti odgovarajuću proceduru i način na koji će se ona izvesti. Te tri okolnosti su:

- (a) Akademsko priznavanje, gde nosilac kvalifikacije (ili student koji je završio elemente studijskog programa u inostranstvu) želi da ta kvalifikacija bude priznata kao osnova za dalje studije. (Npr. nosilac strane diplome osnovnih studija možda želi da bude registrovan za master studijski program u Hrvatskoj, ali takva diploma se ne priznaje na hrvatskom univerzitetu).
- (b) *De jure* stručno priznavanje, gde nosilac strane kvalifikacije želi da uđe u regulisanu profesiju, kao što su medicina. Konačna odluka u ovom slučaju je u rukama stručnog tela.
- (b) *De facto* stručno priznavanje, gde potencijalni poslodavac oseća potrebu da zna više o stranoj kvalifikaciji koju nudi potencijalni zaposleni. Ishod u ovom slučaju je da se obezbedi dovoljno informacija za potencijalnog poslodavca kako bi doneo konačnu odluku o zapošljavanju lica.

Razvijeni su razni instrumenti na trans-evropskoj osnovi koji bi trebalo da olakšaju kako neformalno tako i formalno priznavanje kvalifikacija i učine kvalifikacije transparentnijim („čitljivijim“). Ovi instrumenti uključuju **standardizovani dodatak diplomi, korišćenje ESPB bodova i okretanje ka zajedničkom ciklusu nivoa kvalifikacija** (deo Bolonjskog procesa).

Kao što je pomenuto, **drugi važan instrument u tom razvoju jeste uspostavljanje ENIC/NARIC kancelarija** u svakoj zemlji. Osnovna funkcija ovih kancelarija je (a) da pruži informacije o stranim visokoškolskim sistemima, visokoškolskim ustanovama i kvalifikacijama, kako bi se olakšalo njihovo priznavanje, i (b) da obezbedi istu vrstu informacija za strane ENIC/NARIC kancelarije u vezi sa kvalifikacijama u matičnoj zemlji kancelarije. ENIC/NARIC kancelarije time deluju kao informacione mreže koje se međusobno pomažu.

ENIC mreža (Evropska mreža nacionalnih informacionih centara o akademskoj mobilnosti i priznavanju) je osnovana od strane Saveta Evrope i UNESCO-a sa ciljem akademske mobilnosti i kvalitetne primene principa LRC. Mreža se sastoji od informativnih centara zemalja članica Evropske kulturne konvencije ili UNESCO-ove evropske regije, sa državnim organima, kao svojim osnivačima. ENIC kancelarija je telo postavljeno od strane državnih organa za pružanje informacije o nacionalnim politikama i praksama priznavanja u vezi sa stranim kvalifikacijama, nacionalnim obrazovnim sistemom, mobilnosti i informacijama o studiranju u inostranstvu.

NARIC mreža (Nacionalnih informativnih centara za akademsko priznavanje) je osnovana na inicijativu Evropske komisije u cilju unapređenja akademskog priznavanja kvalifikacija u zemljama članicama Evropske unije, Evropske ekonomske zajednice (Evropska ekonomska oblast, EEA) i Turskoj. Cilj mreže je podsticanje akademske mobilnosti. Mreža je deo Programa doživotnog učenja zajednice (LLP), koji podstiče mobilnost studenata i osoblja među visokoškolskim institucijama u ovim zemljama.

Obe mreže su nezavisne i sarađuju veoma aktivno. Mnogi ENIC i NARIC članovi su bili i još uvek su aktivni po različitim pitanjima Saveta Evrope i UNESCO-a, kao što su prevodilačke aktivnosti, metodologija procene akreditacije u svetlu LRC, izrada međunarodnih dodataka diplomi, posledice Bolonjskog procesa za međunarodno priznavanje, stručno priznavanje – raznovrsnost metoda i još mnogo toga.

1.2. Jedinstveno tržište EU – okvir politika

Evropska unija smatra da na mobilnost radnika u Evropi značajno utiču neopravdano rigidni uslova nametnuti za *de jure* stručno priznavanje od strane stručnih organa (ponekad kroz nacionalne zakone koji sadrže ove uslove). **Stoga je izdala niz EU Direktiva o regulisanim profesijama, a 2005. godine ih integrisala i unapredila Direktivom 2005/36/EC za priznavanje stručnih kvalifikacija.** EU je reformisala sistem za priznavanje profesionalnih kvalifikacija u cilju poboljšanja fleksibilnosti tržišta rada, liberalizovanja pružanja usluga, podsticanja automatskog priznavanja kvalifikacija, kao i pojednostavljivanja administrativne procedure. 20. oktobra 2007. godine, na kraju perioda transpozicije, ova Direktiva zamenila je petnaest postojećih u oblasti priznavanja stručnih kvalifikacija, pružajući prvu sveobuhvatnu modernizaciju sistema EU od njenog uvođenja pre više od 40 godina. Međutim, neophodni su kontinuirani napor kako bi se održala dinamika stvorena ovom Direktivom. Sadašnji sistem se mora periodično procenjivati kako bi se proverila puna upotreba svih mogućnosti koje nudi Direktiva. Sistem takođe mora da uzme u obzir značajne promene koje su se dogodile u državama članicama u sistemima obrazovanja i obuke.

Međutim, pravna rešenja EU su mnogo manje primenjiva u oblasti *de facto* stručnog priznavanja – priznavanje neregulisanih profesija na tržištu rada. U ovoj oblasti, posebno je ogromna potreba za pouzdanim informacijama o stranim kvalifikacijama, studijskim programima i eventualnim dodatnim zahtevima. Činjenica da je tržište rada u sve većoj meri internacionalno samo naglašava hitnost ovog pitanja. Vlade moraju da preuzmu ovaj izazov. Nacionalni centri za priznavanje i pružanje informacija i njihove mreže već rade na tome. Očekuje se od svih zemlja kandidata za EU, kao i država članica EU da usklade svoje prakse sa Direktivama EU. U mnogim zemljama, ENIC/NARIC kancelarija ima značajnu ulogu u pružanju informacija o ovim Direktivama.

2. Politike i pravni okvir priznavanja stranih kvalifikacija u Hrvatskoj

2.1. Kontekst politika visokog obrazovanja

Kada je Vlada Republike Hrvatske potpisala Bolonjsku deklaraciju 2001. godine, prvi korak u reformi visokog obrazovanja u Hrvatskoj bila je reforma osnovnih, diplomskih i profesionalnih studijskih programima u skladu sa Bolonjskim ciklusom 2005. godine, kada su se prvi studenti upisali u bolonjske programe. U periodu od 2005-2009. godine rekonstruisani su i postdiplomski programi. Sa ciljem poboljšanja kvaliteta visokog obrazovanja, pokrenute su procedure eksternog osiguranja kvaliteta visokoškolskih ustanova. Hrvatska **Agencija za nauku i visoko obrazovanje**, nezavisna javna institucija osnovana 2005. godine, odgovorna je za eksterno osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju. Između ostalih aktivnosti, Agencija je odgovorna za stručno priznavanje stranih visokoškolskih kvalifikacija koje je u nadležnosti njenog sastavnog dela, hrvatske ENIC/NARIC kancelarije.

Hrvatska Agencija za nauku i visoko obrazovanje (ASHE) napravljena je po ugledu na najbolje evropske prakse u osiguranju kvaliteta u nauci i visokom obrazovanju. Agencija je postala punopravni član ENQA (Evropska asocijacija za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju) i uvedena je u EQAR (Evropski registar za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju) 2011. godine, i tako dokazala svoju pouzdanost u osiguranju kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja.

U poslednjih nekoliko godina, Hrvatska je zabeležila porast broja novoosnovanih visokoškolskih institucija: 30 visokoškolskih ustanova, uglavnom fakulteta, kao i veliki broj politehničkih obrazovnih ustanova, uglavnom u oblastima posebnog državnog staranja, osnovani su u skladu sa strateškom orijentacijom Republike Hrvatske ka policentričnom razvoju visokog obrazovanja. Prvi privatni univerziteti su takođe osnovani tokom ovog perioda.

Razvoj **Hrvatskog kvalifikacijskog okvira (HKO) počeo je 2006. godine: u julu 2007. godine usvojeni su Osnovni koncepti HKO i osnovan je Komitet HKO**, koji zajedno sa Operativnim timom ima zadatak da kreira i sprovodi Hrvatski kvalifikacijski okvir do 2012.

U školskoj 2009/2010. godini, uvedene su dve značajne promene u hrvatski obrazovni sistem – državna matura za završetak četvorogodišnjeg srednjeg obrazovanja i informacijski sistem za prijavljivanje na visokoškolske ustanove. Kada se kandidati rangiraju za upis,

rezultati državne mature se uzimaju u obzir (npr. ispiti sa državne mature su zamenili stare prijemne ispite na visokoškolskim ustanovama).

Takođe, Agencija za nauku i visoko obrazovanje je počela da razvija projekat **Nacionalnog informacionog sistema za visoko obrazovanje i nauku** (NISSHE), koji će biti finansiran od strane IPA programa Evropske unije (Razvoj ljudskih resursa). NISSHE sistem ima za cilj da obuhvati značajan broj parametara za generisanje analize i statistike u oblasti visokog obrazovanja i nauke, čiji nedostatak trenutno sprečava informisano donošenje odluka u ovoj oblasti. NISSHE treba da dovede do koordinacije odluka i smernica usvojenih od strane raznih organa, čineći ih transparentnijim i zasnovanim na realnim normama i standardima.

Ove sveobuhvatne aktivnosti treba da doprinesu usklađivanju hrvatskog visokog obrazovanja sa evropskim sistemima i njegovu integraciju u Evropski prostor visokog obrazovanja, poboljšaju kvalitet studijskih programa, povećaju mobilnost, prepoznatljivost i pouzdanost hrvatskih visokoškolskih kvalifikacija, poboljšaju pristup osoba sa stranim visokoškolskim kvalifikacijama hrvatskom tržištu rada i osiguraju ravnopravan pristup hrvatskom sistemu visokog obrazovanja.

2.2.Pravni i institucionalni okvir za priznavanje

Hrvatska je bila jedna od prvih potpisnica Lisabonske konvencije, u aprilu 1997. godine. **Hrvatska je ratifikovala Konvencija u oktobru 2000. godine, a ona je stupila na snagu u decembru 2004. godine Direktnom implementacijom na nacionalnom nivou.** Na osnovu Konvencije, Hrvatska je osnovala hrvatsku ENIC/NARIC kancelariju kao informacioni centar za akademsku mobilnost i priznavanje stranih visokoškolskih kvalifikacija.

Od 2004. godine, priznavanje stranih visokoškolskih kvalifikacija se sprovodi u skladu sa Zakonom o priznavanju inostranih obrazovnih kvalifikacija (Službeni glasnik 158/2003, 198/2003, 138/2006 i 045/2011) koji prati principe Lisabonske konvencije. Kada je ovaj zakon stupio na snagu, prethodni zakon, odnosno Zakon o priznavanju jednakih vrednosti stranih školskih svedočanstava i diploma (na osnovu koga je rađena nostrifikacija/izjednačavanje), tzv. Zakon o validaciji (Službeni glasnik RS, broj 57/1996.) je prestao da važi.

Prema hrvatskom zakonu, priznavanje je formalno priznavanje vrednosti stranih kvalifikacija ili perioda studiranja, koju izdaje nadležni organ, radi nastavka obrazovanja ili

zapošljavanja. Hrvatski državljani, strani državljani i lica bez državljanstva imaju pravo na priznavanje stranih kvalifikacija.

Hrvatska je podelila procedure priznavanja za različite tipove kvalifikacija na različite nadležne organe.

1. Priznavanje osnovnoškolskih i srednjoškolskih kvalifikacija:

a) Priznavanje kvalifikacija koje potvrđuju završetak osnovnog obrazovanja i opšte gimnazije, i umetničkih srednjih obrazovnih programa (u svrhu zaposlenja ili nastavka školovanja) – pod nadležnošću Agencije za odgoj i obrazovanje.

b) Priznavanje kvalifikacija koje potvrđuju završetak srednjih stručnih obrazovnih programa (u svrhu zaposlenja ili nastavka školovanja) – pod nadležnošću Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.

c) Priznavanje radi nastavka osnovnog ili srednjeg obrazovanja – nadležna škola u kojoj podnosilac želi da nastavi obrazovanje.

d) Priznavanje osnovnog obrazovanja u cilju pristupa srednjem obrazovanju – nadležna srednja škola u kojoj podnosilac želi da nastavi obrazovanje.

2. Priznavanje visokoškolskih kvalifikacija i perioda studiranja:

a) Radi nastavka obrazovanja u Hrvatskoj (akademsko priznavanje i priznavanje perioda studiranja) – pod nadležnošću hrvatskih univerziteta, politehnika i visokih škola.

b) Za potrebe zapošljavanja u Hrvatskoj (stručno priznavanje) – pod nadležnošću Agencije za nauku i visoko obrazovanje, hrvatske ENIC/NARIC kancelarije.

3. Priznavanje specijalizacija i stručnih ispita – pod nadležnošću relevantnih ministarstava i strukovnih organizacija.

Priznavanje stranih visokoškolskih kvalifikacija vrši se radi zapošljavanja (stručno priznavanje), ili nastavka obrazovanja (akademsko priznavanje) u Republici Hrvatskoj, a na osnovu Zakona o priznavanju inostranih obrazovnih kvalifikacija.

U decembru 2006. godine donet je **Zakon o izmenama i dopunama Zakona o priznavanju inostranih obrazovnih kvalifikacija (Službeni glasnik 138/2006)** i akademsko priznavanje je stavljeno pod nadležnost odgovarajućih visokoškolskih ustanova, što je rezultiralo dodatnim usklađivanjem sa principima Lisabonske konvencije.

Agencija za nauku i visoko obrazovanje, odnosno hrvatska ENIC/NARIC kancelarija, vrši stručno priznavanje za potrebe zapošljavanja u Republici Hrvatskoj. U skladu sa važećim propisima, moguće je priznati svaku stranu kvalifikaciju: koja se smatra kvalifikacijom visokog obrazovanja u zemlji u kojoj je izdata, koja je dobijena nakon uspešnog završetka visokoškolskog obrazovnog programa i izdata od strane inostranog nadležnog organa koji se priznat/akreditovan od strane nadležnog organa za akreditaciju vlade u kojoj je stečena kvalifikacija. **Ishod procedure priznavanja koju vodi hrvatski ENIC/NARIC je pravno obavezujući dokument – rešenje o priznavanju.**

Hrvatska ENIC/NARIC kancelarija je informacioni centar za akademsku mobilnost i priznavanje stranih visokoškolskih kvalifikacija koja posluje u okviru nezavisne javne institucije, Agencije za nauku i visoko obrazovanje, koja je odgovorna za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju i nauci. Kancelarija je član ENIC i NARIC mreže.

Glavne aktivnosti hrvatske ENIC/NARIC kancelarije su vezane za stručno priznavanje stranih visokoškolskih kvalifikacija i pružanje informacija o stranim obrazovnim sistemima, kao i nacionalnom obrazovnom sistemu.

U okviru procesa stručnog priznavanja, **hrvatska ENIC/NARIC kancelarija vrši procenu stranih kvalifikacija na osnovu kriterijuma za vrednovanje inostranih visokoškolskih kvalifikacija**, koje se zasnivaju na LRC i pratećim tekstovima. Tokom godina, ovi kriterijumi su poboljšani da bi postali jasniji i transparentniji.

Pored aktivnosti vezanih za stručno priznavanje stranih visokoškolskih kvalifikacija, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija daje preporuke u procesu akademskog priznavanja i priznavanja perioda studiranja kancelarijama za akademska priznavanja svake visokoškolske ustanove. Svi ovi postupci su administrativne procedure sprovedene u skladu sa **Zakonom o opštem upravnom postupku.**

Hrvatska ENIC/NARIC kancelarija, pored pružanja stručne ekspertize u administrativnim procedurama, takođe svakodnevno i svim sredstvima komunikacije pruža informacije domaćim i međunarodnim pravnim i fizičkim licima.

U nameri da pomogne pojedincima i poslodavcima, na njihov zahtev hrvatska ENIC/NARIC kancelarija daje mišljenja i preporuke o stranim kvalifikacijama i poredi ih sa hrvatskim nivoom visokog obrazovanja. Ovo je jedan od načina na koji Kancelarija pomaže poslodavcima u donošenju konačne odluke o zaposlenju pojedinca, i visokoškolskim institucijama u prihvatanju kandidata na njihove studijske programe.

U cilju što efikasnijeg i savremenijeg rada, Kancelarija je **poboljšala postojeći informacioni sistem koji će omogućiti lakši unos i pregled podataka, kao i statističke analize u vezi sa priznavanjem stranih visokoškolskih kvalifikacija.**

Generalno, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija pomaže preduzećima, akademskim institucijama, službama za regrutovanje i zapošljavanje i vladinim službama iz celog sveta da bolje razumeju kvalifikacije. To zauzvrat pomaže ovim organizacijama da unaprede efikasnost i efektivnost procesa i sistema koji koriste za obradu aplikacija (za zapošljavanje ili studiranje u Hrvatskoj) osoba sa međunarodnim kvalifikacijama.

U pogledu **međunarodne saradnje**, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija je učestvovala u aktivnostima međunarodne radne grupe „Globalna dimenzija priznavanja“, zajedno sa predstavnicima nekoliko drugih ENIC i NARIC centara, kao i predstavnicima UNESCO-a, Evropske komisije i Saveta Evrope. Takođe, tokom poslednjih nekoliko godina, Kancelarija je aktivno učestvovala u mnogim inicijativama i aktivnostima sprovedenim u okviru ENIC i NARIC mreže.

U okviru programa EU CARDS 2002, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija je realizovala projekat o priznavanju kvalifikacija visokoškolskog obrazovanja, *Mobilnost visokog obrazovanja: Politike i zakonodavstvo u vezi sa priznavanjem diploma*. Implementacija projekta je zasnovana na opisima poslova odobrenim od strane Delegacije Evropske komisije u Republici Hrvatskoj u februaru 2003. godine. Pravni okvir za implementaciju projekta je bio Zakon o priznavanju inostranih obrazovnih kvalifikacija (Službeni glasnik 158/03, 198/03) a institucionalni okvir je predstavila hrvatska

ENIC/NARIC kancelarija osnovana u okviru Agencije za nauku i visoko obrazovanje u cilju priznavanja kvalifikacija. Projekat je počeo u maju 2004., a završen je u martu 2006. godine.

Tokom dvogodišnjeg perioda, od 2006. do 2008., Kancelarija je realizovala MATRA projekat „Jačanje uloge hrvatske ENIC/NARIC kancelarije“, u saradnji sa holandskom vladom i holandskim ENIC centrom (Nuffic). Projekat je imao za cilj da doprinese pristupanju Hrvatske Evropskoj uniji, a posebno da pomogne Hrvatskoj u primeni Evropske direktive 2005/36/EC koja se bavi profesionalnim priznavanjem.

Na osnovu Zakona o regulisanim profesijama i priznavanju stranih profesionalnih kvalifikacija (124/09 i 45/11), hrvatska ENIC/NARIC kancelarija je imenovana kao nacionalna kontaktna tačka u smislu Direktive 2005/36/EC o priznavanju profesionalnih kvalifikacija u Evropskoj uniji.

U ovom trenutku, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija **zapošljava sedam osoba** od kojih je pet osoba odgovorno za procenu stranih visokoškolskih kvalifikacija i pružanje informacija putem e-pošte i telefona, jedna osoba je odgovorna za administraciju i jedna osoba je direktor Kancelarije. Svaki od pet evaluatora u Kancelariji je odgovoran za procenu stranih kvalifikacija iz određenih zemalja.

Svi evaluatori u Kancelariji imaju visokoškolske diplome i obučeni su (kroz različite treninge organizovane na nacionalnom i međunarodnom nivou) za procedure priznavanja. Zaposleni u Kancelariji redovno i aktivno učestvuju u radu ENIC i NARIC mreža i dele dobre prakse sa kolegama iz drugih zemalja u svetu.

3. Procedura priznavanja stranih visokoškolskih kvalifikacija u Hrvatskoj

3.1.Osnovni koraci u proceduri priznavanja

Hrvatska ENIC/NARIC kancelarija koristi kriterijume i procedure priznavanja koje su u skladu sa Preporukama Saveta Evrope / UNESCO-a o kriterijumima i procedurama. Tokom proteklih godina, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija značajno razvila nove prakse priznavanja sa ciljem prelaženja sa „izjednačavanja“ na šire poređenje stečenih kvalifikacija – „priznavanje“. Ovaj period je takođe bio period povećane tendencije formalnih nacionalnih regulativa da naglase procedure i kriterijume koji se primenjivi na proces priznavanja stranih

kvalifikacija pre nego da navedu određene diplome koje mogu biti priznate u skladu sa regulativama.

Agencija za nauku i visoko obrazovanje, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija, sprovodi procedure stručnog priznavanja diploma. Stručno priznavanje predstavlja zvanično ovlašćenje za obavljanje određenog zanimanja. Bavi se ocenom znanja i veština određenog lica.

Optimalno trajanje postupka za profesionalnu priznavanja stranih visokoškolskih kvalifikacija je dva meseca.

Postupak se sastoji od **nekoliko koraka**:

1. Nakon prijema i obrade zahteva, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija **šalje pismeno obaveštenje o potrebnim dodacima ako zahtev nije potpun.**
2. Hrvatska ENIC/NARIC kancelarija **ispituje akreditaciju ustanove** u kojoj je strana visokoškolska kvalifikacija stečena, **akreditaciju studijskog programa, autentičnost** strane visokoškolske kvalifikacije, **prava i mogućnosti** koje obezbeđuje kvalifikacija u zemlji u kojoj je izdata.
3. Agencija za nauku i visoko obrazovanje donosi **Rešenje o priznavanju strane visokoškolske kvalifikacije** (pravno obavezujući dokument). Rešenje jasno navodi da je svrha priznavanja ulazak na hrvatsko tržište rada.
4. Rešenje o priznavanju strane visokoškolske kvalifikacije se šalje poštom na adresu podnosioca zahteva navedenog u zahtevu.

Agencija za nauku i visoko obrazovanje, hrvatska ENIC/NARIC kancelarije, takođe izdaje **pojašnjenje** stranih i domaćih visokoškolskih kvalifikacija.

Pojašnjenje kvalifikacije visokog obrazovanja je dokument koji sadrži informacije o statusu visokoškolske ustanove i određenog studijskog programa, nivou kvalifikacije u sistemu visokog obrazovanja zemlje u kojoj je izdata, proceni generičkih ishoda učenja i, u slučaju stranih kvalifikacija, uporedivost sa hrvatskim nivoom visokog obrazovanja (ako je moguće).

Putem hrvatske ENIC/NARIC kancelarije podnosioci zahteva dobijaju najtačnije, jasne i pouzdane informacije o procedurama i kriterijumima priznavanja u Hrvatskoj. Pružanje jasnih i dostupnih informacija o procedurama i kriterijumima priznavanja igra ključnu ulogu u tome da proces priznavanja postane razumljiviji, jasniji i uspešniji. Sve informacije su lako dostupne, na hrvatskom i engleskom jeziku na sajtu Agencije (www.azvo.hr) i redovno se ažuriraju. Pored veb sajta, ove informacije se pružaju u različitim oblicima – telefonom, e-mail-om, lično, putem brošura, itd.

U cilju jačanja transparentnosti postupka, Kancelarija može da, na primer, da opis procene procedura i kriterijuma na hrvatskom ili engleskom jeziku, da se uveri da su sve informacije dovoljno jasne da bi kandidati imali realnu predstavu o odluci, da sačini listu tipičnih slučajeva priznavanja, uspostavi anti-diskriminacione mehanizme (svaka aplikacija se obrađuje na isti način i svi kandidati imaju pravo na fer evaluaciju).

Tokom procedure, kancelarija obaveštava sve podnosiocima o potvrdi prijema njihovih zahteva. Zatim, ako je potrebno, ona navodi dokumentaciju i/ili informacije koje nedostaju, koristeći terminologiju zemlje porekla podnosioca, pruža neformalne savete podnosiocu o tome kako da dobije potrebna dokumenta i/ili informacije, obaveštava podnosioca o promeni statusa zahteva, navodi rok, obaveštava podnosioca o kašnjenjima i problemima u zahtevu i obezbeđuje dostupnost informacija (u štampanoj, elektronskoj formi ili telefonom). Osoblje Kancelarije sarađuje sa podnosiocima i pruža im sve potrebne informacije koje su u nadležnosti Kancelarije vodeći računa o poverljivosti aplikacija, neotkrivajući bilo koje lične podatke bez pristanka podnosioca.

Evaluatori akreditacija u hrvatskoj ENIC/NARIC kancelariji takođe proveravaju autentičnost dokumenata koristeći međunarodne informacije, prikupljaju primere kvalifikacija koje koriste kao referentni materijal za buduće aplikacije, prikupljaju primere lažnih dokumenata kao reference za prakse falsifikovanja, identifikuju kontekste gde se češće javljaju prakse falsifikovanja, itd.

Sve odluke o priznavanju koje donosi Kancelarija dopunjene sa informacijama o razlozima za priznavanje, informacijama o žalbenom postupku, uključujući postupke i rokove, kao i mere koje podnosilac može preduzeti u cilju kasnijeg priznavanja. Žalbeni postupak je definisan hrvatskim zakonodavstvom.

3.2. Različite svrhe priznavanja

Priznavanje stranih kvalifikacija u Hrvatskoj može se zatražiti u različite svrhe – za pristup daljem obrazovanju i obuci (akademsko priznavanje) i / ili za pristup tržištu rada (stručno priznavanje).

Akademsko priznavanje stavlja akcenat na priznavanje perioda studiranja ili kvalifikacije izdate od strane obrazovne ustanove u vezi sa osobom koja želi da nastavi ili da počne studiranje, i kao što je već pomenuto, to je u nadležnosti visokoškolskih ustanova (npr. univerziteta). **Hrvatski univerziteti su osnovali kancelarije za akademsko priznavanje**

koje se bave akademskim priznavanjem stranih kvalifikacija i pribavljanjem svih relevantnih informacija za studente sa stranim kvalifikacijama koji žele da nastave svoje visoko obrazovanje u hrvatskim univerzitetima. Univerziteti su razvili svoje sopstvene postupke procene stranih visokoškolskih kvalifikacija na osnovu LRC principa i smernica i obično pitaju hrvatsku ENIC/NARIC kancelariju za sve relevantne informacije u vezi sa određenim stranim kvalifikacijama koje su u postupku akademskog priznavanja, kao što su status stranog visokoškolskog sistema, stranih institucija, itd. **Administrativna taksa za akademsko priznavanje je 400 KN (četiri stotine kuna) ili oko 65 € (šezdeset pet evra) a za priznavanje perioda studiranja je 200 KN (dve stotine kuna) ili oko 30 € (trideset evra).** Sve informacije vezane za akademsko priznavanje stranih visokoškolskih kvalifikacija i perioda studiranja dostupni su na veb stranicama hrvatskih univerziteta.

Stručno priznavanje u Hrvatskoj (u nadležnosti Agencije za nauku i visoko obrazovanje, odnosno njene hrvatske ENIC/NARIC kancelarije) je zapravo zvanična dozvola za ulazak na hrvatsko tržište rada i obavljanje određenog zanimanja, pogotovo ako je za potrebe rada u određenim regulisanim profesijama. Najčešće, u svrhu „opšteg“ ulaska na tržište rada u Hrvatskoj, **stručno priznavanje od strane hrvatske ENIC/NARIC kancelarije završava se pravnosnažnom odlukom („rešenjem“), koja uključuje formalnu autorizaciju stranih visokoškolskih kvalifikacija bez preciznih detalja o proceni ishoda učenja koje je osoba stekla tokom obrazovanja.** U skladu sa važećim propisima u Hrvatskoj, odluka o priznavanju ne daje pravo na korišćenje hrvatskih stručnih i naučnih zvanja ili akademskog nivoa, već formalno potvrđuje vrednost strane obrazovne kvalifikacije u cilju opšteg pristupa tržištu rada u Hrvatskoj. Ako zapošljavanje u određenoj struci zahteva ispunjenje određenih uslova (npr. kod regulisanih profesija, kao što su medicina, advokatura, itd.), oni su regulisani od strane nadležnog organa za svaku profesiju.

Kada postoji potreba za detaljnijim informacijama, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija izdaje zakonski neobavezujući dokument pod nazivom **Pojašnjenje kvalifikacije visokog obrazovanja**, dokument koji sadrži informacije o statusu visokoškolske ustanove i studijskog programa, stepen kvalifikacije u sistemu visokog obrazovanja zemlje koja je izdaje, uporedivost strane visokoškolske kvalifikacije sa hrvatskim stepenom visokog obrazovanja (ako je moguće) i procenu generičkih ishoda učenja (znanje i veštine) za određenu osobu/kvalifikaciju. Ovaj dokument se može izdati **na zahtev podnosioca zahteva, poslodavaca, visokoškolske ustanove, strukovne organizacije, itd.** **Administrativna taksa za stručno priznavanje koje se okončava odlukom je 400 KN (četiri stotine kuna) ili 65 €**

(šezdeset pet evra), a za Pojašnjenje kvalifikacije visokog obrazovanja 200 KN (dve stotine kuna) ili 30 € (trideset evra). Podnosioci zahteva koji su već platili administrativnu taksu za priznavanje kvalifikacije visokog obrazovanja nisu u obavezi da plate naknadu za pojašnjenje iste kvalifikacije visokog obrazovanja. Drugim rečima, Pojašnjenje kvalifikacije visokog obrazovanja koje izdaje hrvatska ENIC/NARIC kancelarija je pravno neobavezujuće. Hrvatske visokoškolske institucije i stručni organi su nezavisne organizacije koje donose svoje odluke o prijemu, uzimajući u obzir različite faktore, od kojih su kvalifikacije samo jedan.

U slučaju **stručnog priznavanja za regulisane profesije**, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija takođe izdaje pojašnjenja za kvalifikacije visokog obrazovanja (zajedno sa formalnom odlukom o priznavanju) da bi pomogla nadležnim telima (npr. komorama, strukovnim udruženjima, ministarstvima, itd.) da donesu odluku na osnovu koje osoba može/ne može/ili mora da ispuni dodatne mere kompenzacije za obavljanje poslova u određenoj regulisanoj profesiji u Hrvatskoj. Nadležna tela za priznavanje regulisanih profesija su strukovne organizacije ili druga nadležna tela ili organizacije koje su posebnim propisima ovlaštene za sprovođenje postupka i utvrđivanje uslova za priznavanje stručnih kvalifikacija (kojih je preko 300 u Hrvatskoj), odnosno ministarstva u čijem su delokrugu određene regulisane profesije.

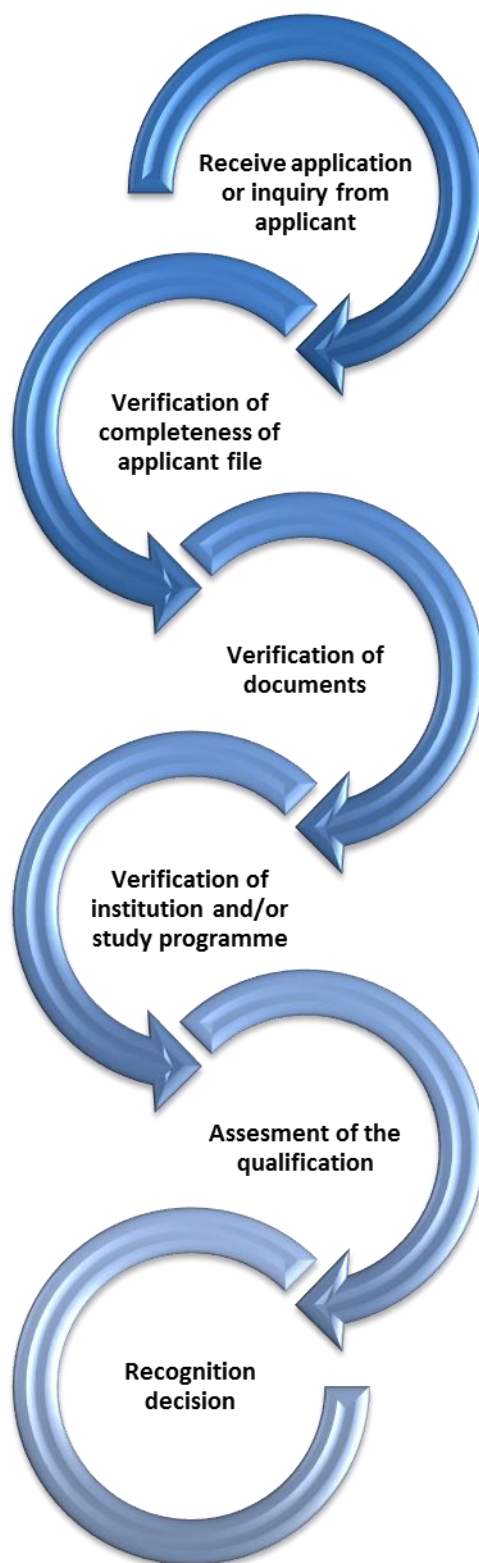
Važno je naglasiti da je Hrvatska, koja je trenutno u procesu pridruživanja Evropskoj uniji, završila proces implementacije Direktive 2005/36/EC o priznavanju stranih profesionalnih kvalifikacija za regulisane profesije u EU, kao deo pregovaračkog procesa u Poglavlju 3: Pravo osnivanja i sloboda pružanja usluga. Godine 2009., Hrvatska je donela **Zakon o regulisanim profesijama i priznavanju stručnih kvalifikacija**, usklađen sa odredbama Direktive, koji utvrđuje pravila za regulisanje, između ostalog, tri glavne tačke u vezi sa regulisanim profesijama i procesom priznavanja profesionalnih kvalifikacija:

1. Broj i vrsta stručne spreme potrebne za obavljanje regulisane profesije u skladu sa Direktivom; ova aktivnost je bila i direktno je povezan sa direktivom i njenim aneksima – lista kvalifikacija u zemljama EU, koji će učiniti građani EU imaju pravo na proces automatskog priznavanja posle pristupanja Hrvatske EU.
2. Minimalni uslovi za pristup i nastavak bavljenja profesijom lekara sa osnovnom obukom, lekara specijalista, doktora stomatologije, lekara specijalista dentalne medicine, medicinskih sestara odgovornih za opštu negu, babica, farmaceuta, veterinarskih hirurga i arhitekata.

3. Postupak za priznavanje stranih stručnih kvalifikacija i struktura sistema za priznavanje stranih stručnih kvalifikacija za nastavak bavljenjem zanimanjima regulisanim u Hrvatskoj, sa ciljem ostvarivanja prava na osnivanje, pružanje usluga na privremenoj osnovi u Hrvatskoj na osnovu stranih stručnih kvalifikacija.

Prema ovom zakonu, ministarstvo nadležno za privredu i rad je odgovorno za obavljanje poslova nacionalnog koordinatora, a hrvatska ENIC/NARIC kancelarija Agencije za nauku i visoko obrazovanje je postavljena za nacionalnu kontaktnu tačku sa zadatkom da pruža informacije o priznavanju inostranih profesionalnih kvalifikacija, u skladu sa odredbama ovog novog zakona, građanima i kontaktnim tačkama u drugim zemljama EU i Evropske ekonomske oblasti. Hrvatska će prihvatiti te obaveze nakon pristupanja EU 2013. godine.

Šematski prikaz procedure priznavanja stranih visokoškolskih kvalifikacija u Hrvatskoj

3.3.Procena stranih visokoškolskih kvalifikacija

U postupku procene stranih kvalifikacija, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija koristi zajedničke principe kao što su definisanje precizne namene priznavanja, ispituje različite aspekte kvalifikacije, kao što su stepen, norma, kvalitet studijskog programa i institucija, profil i ishod učenja programa koji je doveo do kvalifikacije kandidata. Da bi prikupila ove informacije, Kancelarija konsultuje različita dokumenta poslata od strane podnosioca zahteva (na primer, dodatak diplomi), nacionalni kvalifikacioni okvir, veb stranice, informacije i savete od drugih ENIC i NARIC, informacije iz stranih visokoškolskih institucija koje su izdale kvalifikacije, informacije iz agencija za osiguranje kvaliteta, itd.

Strana kvalifikacija se ne može pravilno oceniti bez uzimanja u obzir zvaničnog statusa institucije koja dodeljuje kvalifikacije i/ili izvodi program. U tom smislu, Kancelarija je uspostavila procedure za proveru statusa visokoškolske ustanove/studijskog programa kao obavezan deo procene strane visokoškolske kvalifikacije. Činjenica da je institucija i/ili studijski program priznata ili akreditovana od strane zvanične vlasti pokazuje da data kvalifikacija predstavlja odgovarajući minimalni nivo obrazovanja u toj zemlji.

Zavisno od zemlje, mogu se koristiti različiti termini u vezi sa statusom ustanove, odnosno studijskog programa. Dva najčešća su „**priznavanje**“ (što znači zvanični status dodeljen od strane nacionalnog zakonodavstva i zvaničnih organa) i „**akreditacija**“ (što predstavlja formalnu odluku relevantnog organa koji je utvrdio da li su institucije i/ili studijski programi zadovoljili propisani minimalni standard kvaliteta). Razlike u načinu na koji se akreditacija primenjuje u različitim zemljama može zavisiti od uključenosti vlade i opsegu u kojem je procedura dobrovoljna. Postoji još jedan termin, „**licenciranje**“, koji nije ekvivalentan akreditaciji i ne zahteva nužno demonstraciju kvaliteta. Da bi dobila akreditaciju, licencirana institucija mora da prođe kroz proceduru akreditacije. To je akreditacija koja daje instituciji pravo da dodeli zvanično priznate kvalifikacije i omogućava joj pristup javnom finansiranju.

Osiguranje kvaliteta je još jedan termin koji se koristi u diskusijama o priznavanju i akreditaciji institucija i programa. Osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju obuhvata politike, procedure i prakse koje su osmišljene da se postigne, održi ili poboljša kvalitet institucije i/ili studijskog programa.

Generalno, kvalifikacije koje dodeljuju priznate institucije priznaju se i u hrvatskom

postupku priznavanja. Međutim, u nekim zemljama priznavanje/akreditacija programa je odvojeno od priznavanja/akreditacije institucije. Drugim rečima, moguće je da priznate institucije ponude programe koji nisu zvanično priznati, kao i da nepriznate institucije ponude priznate programe.

Informacije korisne za utvrđivanje statusa institucija i/ili studijskog programa mogu se naći u dokumentaciji date institucije, kao što je **„kvalifikacija“** (na primer, u zemljama sa zvaničnim formatom kvalifikacija, samo potpuno priznatim institucijama (javnim i privatnim) je dozvoljeno da izdaju zvanične (državne) kvalifikacija (npr. Ukrajina, Ruska Federacija), zatim **„izjava“** „**sertifikat**“ koji se izdaje kao privremeni dokaz završetka programa (kada se kvalifikacija dodeljuje nakon završetka studijskog programa), takođe **„transkript“**, koji može da sadrži informacije o akreditacionom statusu i nazivu agencije za akreditaciju, kao i **„dodatak diplomi“** koji obično sadrži informacije o statusu, akreditaciji i proveru sistema kvaliteta u datoj zemlji. Dodatni izvori informacija mogu biti veb sajt date institucije, sajt nacionalnih akreditacionih tela/tela za osiguranje kvaliteta, sajt Ministarstva prosvete, sajtovi udruženja akreditacionih agencija/agencija za osiguranje kvaliteta, npr. sajt Saveta za akreditaciju visokog obrazovanja Sjedinjenih Američkih Država (www.chea.org), sajtovi međunarodnih organizacija, poput UNESCO-a (www.unesco.org), sajtovi mreža evaluatora, kao što su ENIC i NARIC mreže (www.enic-naric.net), Međunarodna asocijacija univerziteta (hwww.iau-aiu.net), takođe sajtovi međunarodnih organizacija i informacionih mehanizama u vezi sa osiguranjem kvaliteta i akreditacijom, kao što je Evropska asocijacija za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju, ENQA (www.enka.eu/) i Evropski registar za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju, EQAR (www.ekar.eu/register.html).

Nacionalni kvalifikacijski okviri (NKO) su još jedno sredstvo od pomoći pri proceduri procene. NKO je instrument za ustanovljavanje kvalifikacije stečene u određenoj zemlji, stvarajući osnovu za transparentnost, pristup i kvalitet kvalifikacija. NKO koordinira i povezuje sve delove Nacionalnog sistema kvalifikacija, obraćajući pažnju na potrebe pojedinaca i društva, uključujući potrebe privrede. Nacionalni kvalifikacijski okvir uvodi niz kriterijuma, stvarajući osnove za prihvatljivu transparentnost, pristup, napredovanje (u smislu razvoja kompetencija), nagrađivanje i pouzdanost celokupnog sistema kvalifikacija.

Postoji nekoliko tipova kvalifikacijskih okvira: nacionalni kvalifikacijski okviri koji se odnose na obrazovni sistem jedne zemlje, međunarodni sveobuhvatni okviri kao što je Evropski okvir kvalifikacija za doživotno učenje (EQK-LLL), koji obezbeđuje zajednički evropski referentni okvir, i okvir kvalifikacija za Evropski prostor visokog obrazovanja, takođe poznat kao

Bolonjski okvir ili EPVO-KO, EKO-LLL i EPVO-KO su sveobuhvatni okviri čiji je cilj da olakšaju međusobno razumevanje kvalifikacija u okviru Evropskog ekonomskog prostora i EHEA zemalja, što omogućava lakše poređenje sistema i nivoa obrazovanja.

Evaluatori akreditacija u hrvatskoj ENIC/NARIC kancelariji posmatraju strane kvalifikacije u okviru njihovog nacionalnog sistema. Ukoliko postoji NKO, Kancelarija uzima u obzir njihovu poziciju unutar tog okvira. Ako zemlja nema NKO, ova činjenica ne bi trebalo da utiče na procenu kvalifikacije iz te zemlje. Odgovarajuće informacije o ishodima učenja određene kvalifikacije, gde je moguće, takođe pomažu u razumevanju mesta te kvalifikacije unutar okvira i poređenju kvalifikacija na osnovu ishoda učenja. Kvalifikacijski okviri nisu instrument koji vodi do automatskog priznavanja stranih kvalifikacija, ali ih treba posmatrati kao važan instrument transparentnosti i osnovu za poređenje kvalifikacija na osnovu ishoda učenja.

Razvoj **Hrvatskog kvalifikacijskog okvira (HKO)** je započeo 2007. godine kao odgovor na potrebu da se nacionalnim okvirom kvalifikacija obuhvate svi aspekti obrazovanja i obuke u jedan transparentni okvir kvalifikacija. Godine 2011., grupa eksperata i relevantnih aktera okupila sa ciljem da predloži Zakon o HKO i da preporuči HKO Evropskom kvalifikacijskom okviru (EKO) i Kvalifikacijskom okviru evropskog prostora visokog obrazovanja (KO-EPVO). U ovom trenutku, Predlog zakona o HKO prolazi kroz iscrpan proces konsultacija sa svim relevantnim akterima (javna rasprava), a do kraja godine 2012. godine Zakon bi trebalo da bude donet. Zakon o HKO će uspostaviti neophodni zakonodavni i institucionalni okvir za dalji razvoj i implementaciju HKO.

HKO je definisan kao jedinstveni nacionalni okvir kroz koji se mogu meriti sva postignuća u studiranju i uporediti na koherentan način, definisanjem odnosa između svih kvalifikacija. On ima 12 nivoa i podnivoa vezanih za ishode učenja (8 glavnih nivoa). HKO sadrži tabele ishoda učenja koje se kreću od nivoa 1 do nivoa 8 kao što je predloženo EKO i KO-EPVO u cilju olakšavanja boljeg razumevanja kvalifikacija koji se dodeljuju u Hrvatskoj i pokazivanja veze između HKO deskriptora i EKO deskriptora.

HKO predstavlja osnovu za razumevanje postojećih kvalifikacija i njihovih međusobnih odnosa, kao i za razvoj novih kvalifikacija. Važno je naglasiti da sveobuhvatna sistematizacija kvalifikacija treba da obuhvati sve kvalifikacije koje osoba poseduje, bez obzira na način na koji su stečene. Tako je stvara jača veza između tržišta rada i obrazovne ponude i vrednovanja obrazovnih ishoda.

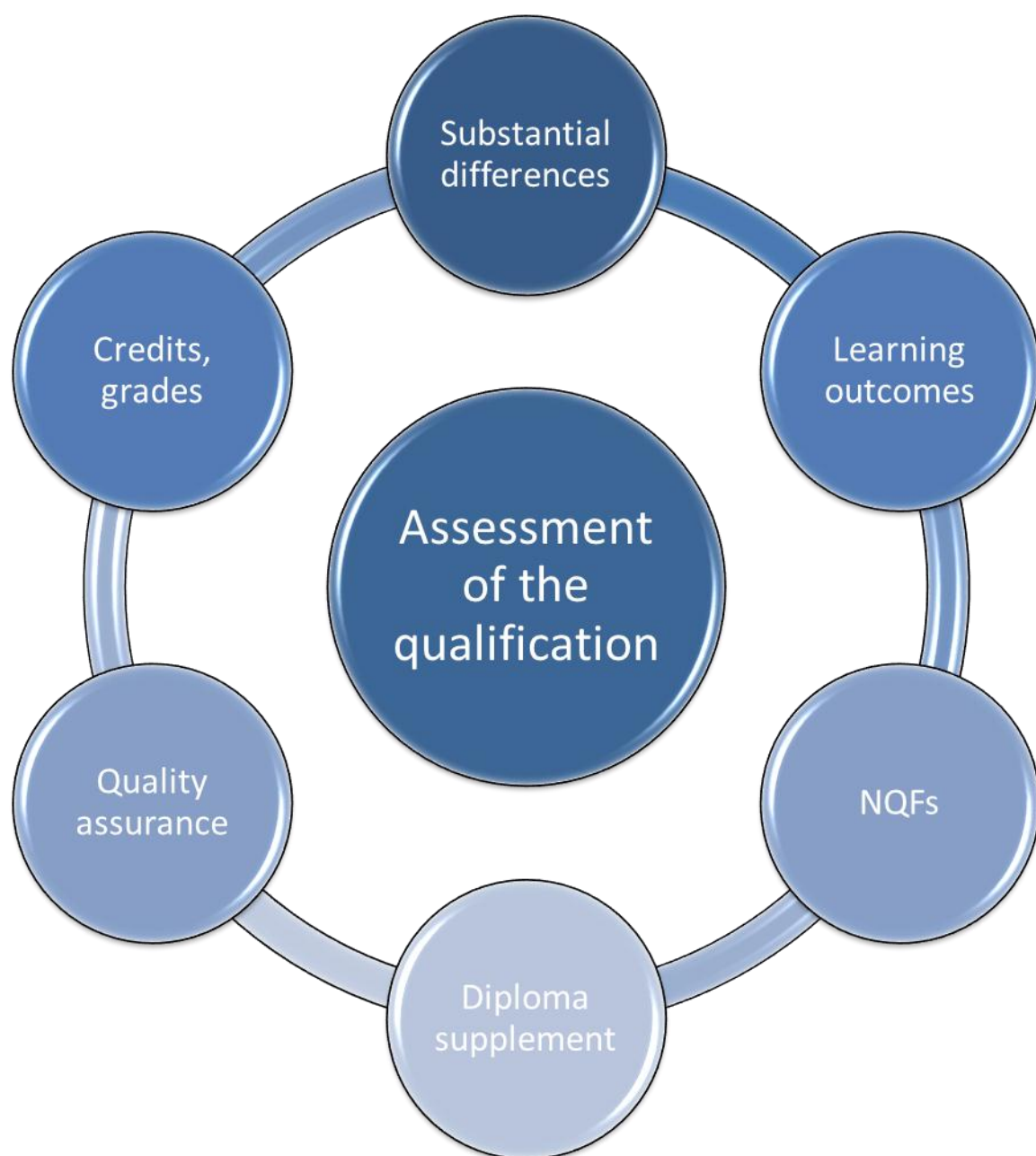
Uvođenje pristupa zasnovanog na kompetencijama i stavljanje akcenta na ishode učenja je novina koja predstavlja promenu u pristupu tekućem obrazovnom procesu planiranja i pruža osnov za uvođenje svake kvalifikacije. Ishodi učenja u HKO su izraženi i potvrđeni kao znanja i veštine, i pripadajuća samostalnost i odgovornost. Četiri karakteristike kvalifikacija su takođe uvedene: referentni nivo, obim, profil i kvalitet kao mera njihove pouzdanosti.

Ishod učenja se može opisati kao iskaz o tome šta osoba treba da zna, razume i ume da pokaže nakon završetka procesa učenja. Ishodi učenja mogu biti napisani za jedan modul ili programsku komponentu, za kompletan program, nivo kvalifikacija, ili bilo šta između. Ishodi učenja se često dele na ishode vezane za poseban predmet, koji se odnose na disciplinu, i generičke ishode učenja, prenosive sa jedne akademske discipline na drugu. U praksi, izraz „ishod učenja“ se takođe češće koristi u opštijem smislu da ukaže na ukupni učinak programa nego u užem smislu, kao neka vrsta tehničkog iskaza. U praksi obično nema direktnih informacija o ishodima učenja u pratećoj dokumentaciji kvalifikacija, kao što je lista predmeta ili transkript. Čak i dodatak diplomi, koji bi trebalo da obezbedi „detalje o ishodima učenja, znanju, veštinama, sposobnostima“, ne sadrži uvek jasnu listu ishoda učenja. U odsustvu informacija o ishodima učenja, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija pokušava da zaključi više o kvalifikacijama iz drugog, dostupnijeg izvora informacija, kao što je mesto kvalifikacija u nacionalnom obrazovnom sistemu ili kvalifikacijski okvir, svrha programa, njegov sadržaj, obavezni elementi (kao što su teze ili disertacije), prava vezana za kvalifikacije i obim programa.

Procedura stručnog priznavanja u Hrvatskoj, koja za rezultat ima pravosnažnu odluku, ne uključuje poređenje stranih kvalifikacija sa relevantnim kvalifikacijama u zemlji. **Hrvatski sistem se udaljio od zahteva da strane kvalifikacije moraju da budu ekvivalentne relevantnim domaćim kvalifikacijama u svim aspektima, i sada poredi samo one aspekte relevantne za pravo koje nosilac kvalifikacije pokušava da ostvari u Hrvatskoj.** Priznavanje, odnosno procena stranih visokoškolskih kvalifikacija u Hrvatskoj, vrši se na opštiji način, što znači da ne postoji poređenje stranih kvalifikacija sa određenim hrvatskim kvalifikacijama. Poređenje se vrši samo u aspektima relevantnim za nivo kvalifikacije, npr. u smislu generičkih ishoda učenja, i navodi se u pravno neobavezujućem dokumentu pod nazivom Pojašnjenje kvalifikacije visokog obrazovanja. To je dokument koji sadrži informaciju o (akreditivnom) statusu visokoškolske ustanove i studijskog programa koji je u pitanju, nivou kvalifikacije u sistemu visokog obrazovanja zemlje koja je izdaje i, u slučaju stranih kvalifikacija, uporedivost sa hrvatskim stepenom visokog obrazovanja (ako je moguće).

Fokusirajući se na **pet ključnih elemenata koji čine kvalifikaciju (stepen, obim, kvalitet, profil i ishodi učenja) i uzimajući u obzir suštinske razlike** u kvalifikacijama, hrvatska ENIC/NARIC kancelarija je promenila svoj pristup, od očekivanja da strane kvalifikacije treba budu skoro iste kao one u zemlji do fokusiranja na „priznavanje“ prihvatajući razlike koje nisu suštinske. Tumačenje **suštinskih razlika** je povezano sa ukupnim ishodom kvalifikacija, programa i/ili programskih komponenti, jer to određuje da li je podnosilac zahteva dovoljno pripremljen za željene aktivnosti. Razlika koja se odnosi samo na ulazne kriterijume (kao što su obim i struktura programa) verovatno neće imati direktan uticaj na sposobnosti podnosioca, i stoga je ne treba automatski smatrati suštinskom razlikom. Konačno, Kancelarija se rukovodi principima da nije svaka razlika „suštinska“, da postojanje suštinskih razlika ne znači da treba odbiti priznavanje strane kvalifikacije, a da razlika treba da bude suštinska u odnosu na funkciju kvalifikacije i svrhu za koju se traži priznavanje.

Šematski prikaz procene kvalifikacije

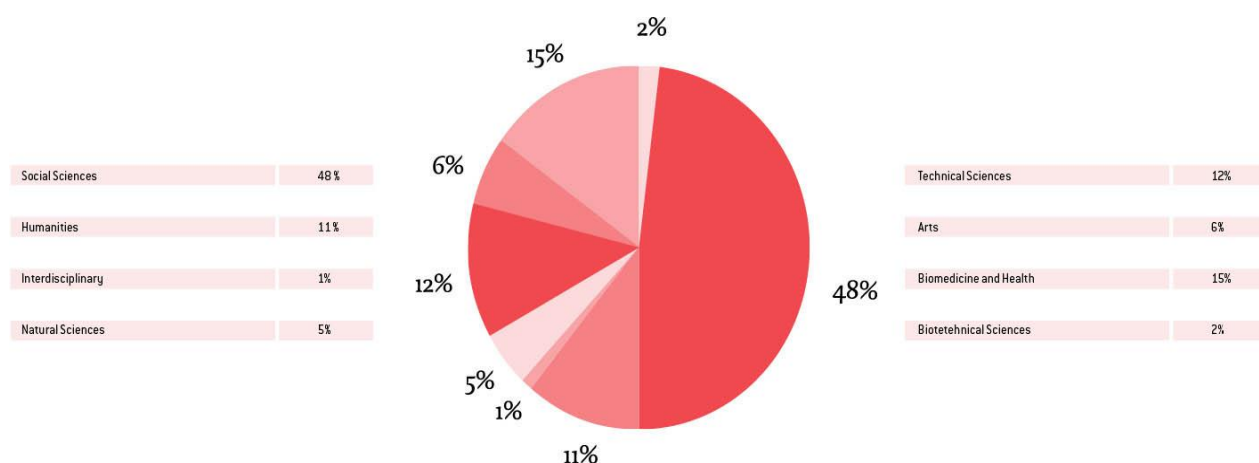
4. Statistika

ENIC/NARIC kancelarija godišnje prima oko 1500 aplikacija za stručno priznavanje (skoro 10000 od njenog osnivanja 2004.), koji se rešavaju u roku od najviše 2 meseca, a u slučaju analogije u roku od nekoliko nedelja ili čak dana. Osim toga, kancelarija prima oko 200 zahteva godišnje za preporuke iz visokoškolskih institucija i preko 1500 e-mail upita vezanih za nacionalne ili strane kvalifikacije i obrazovne sisteme.

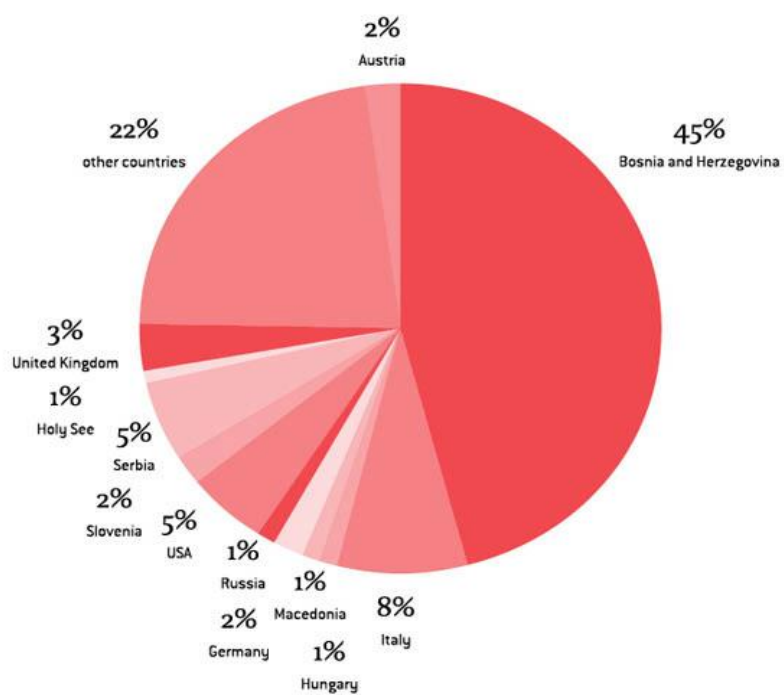
U 2011. godini hrvatska ENIC/NARIC kancelarija je:

- Završila proceduru stručnog priznavanja za 1654 pojedinačne kvalifikacije (99,64% od svih primljenih zahteva)
- Odgovorila na 127 zahteva za davanjem smernica za akademsko priznavanje stranih visokoškolskih kvalifikacija
- Izdala 131 pojašnjenja visokoškolskih kvalifikacija
- Odgovorila na više od hiljadu mejlova u kojima se traže informacije o priznavanju visokoškolskih kvalifikacija u Hrvatskoj i inostranstvu, kao i o hrvatskom i stranim obrazovnim sistemima, studijskim programima i kvalifikacijama.

Naučne oblasti stranih visokoškolskih kvalifikacija priznatih u 2011. godini

Zemlje u kojima su izdate strane visokoškolske kvalifikacije priznate u 2011. godini

REČNIK TERMINA

1. **Akademsko priznavanje** – Odobravanje kurseva, kvalifikacije ili diploma iz jedne (domaće ili strane) visokoškolske ustanove od strane druge radi upisa studenata na dalje studije. Akademsko priznavanje se može tražiti i za akademsku karijeru na drugoj instituciji i, u nekim slučajevima za pristup drugim aktivnostima zapošljavanja na tržištu rada (akademsko priznavanje za profesionalne svrhe). Što se tiče Evropskog prostora visokog obrazovanja, tri glavna nivoa priznavanja su: (i) priznavanje kvalifikacija, uključujući prethodno iskustvo učenja i profesionalno iskustvo, omogućava ulazak ili ponovni ulazak u visoko obrazovanje, (ii) priznavanje kratkih perioda studiranja u vezi sa mobilnosti studenata, čiji je glavni instrument ESPB (Evropski sistem prenosa bodova), (iii) priznavanje kompletne kvalifikacije, gde je glavni instrument dodatak diplomi.
2. **Akreditacija** – proces kojim (ne-)vladin ili privatni organ ocenjuje kvalitet visokoškolske ustanove ili određenog edukativnog programa da bi bio formalno priznat kada ispuni neke unapred utvrđene minimalne kriterijume ili standarde. Rezultat ovog procesa je obično dodela statusa (da/ne odluka) priznavanja, a ponekad vremenski ograničena dozvola za rad. Proces može da podrazumeva početnu i periodičnu samo-evaluaciju i evaluacije od strane spoljnih evaluatora.
3. **Bod** – kvantifikovano sredstvo izražavanja obima učenja na osnovu opterećenja studenta da bi se postigli očekivani ishodi procesa učenja na određenom nivou.
4. **Bodovni sistem** – bodovni sistem omogućava podelu kvalifikacije na jedinice ili parcijalne ciljeve programa stručnog obrazovanja i obuke. Svaka jedinica je definisana u smislu znanja, veština i sposobnosti (KSC), a može se okarakterisati relativnim nivoom ishoda učenja koji su uključeni, što zauzvrat može biti definisano referentnim nivoom i obimom koji mogu biti izraženi bodovima ili drugim faktorima. Svaka jedinica se može ocenjivati odvojeno.
5. **Centri za priznavanje** – ENIC: Evropska mreža informacionih centara u regionu Evrope. Mreža u okviru Evropskog saveta i UNESCO-a. NARIC: Nacionalni informativni centri za priznavanje u Evropskoj uniji. Mreža u okviru Evropske komisije. Mreža nacionalnih centara koji pružaju informacije, savete i procenu stranih kvalifikacija. Stvorena da pomogne poboljšanju akademskog priznavanja međunarodnih kvalifikacija i olakša integraciju nacionalnih obrazovnih sistema.

6. **Direktiva 2005/36/EC** – Direktiva Evropske unije 2005/36/EC o priznavanju profesionalnih kvalifikacija pomaže mobilnost tako što obavezuje države članice da razmotre kvalifikacije stečene u drugim delovima zajednice i da omogući pristup regulisanoj profesiji na njihovoj teritoriji.
7. **Dodatak diplomi** – Dodatak diplomi je aneks zvaničnoj diplomi/kvalifikaciji, osmišljen da obezbedi opis prirode, nivoa, povezanosti, sadržaja i statusa studija koje je uspešno završio nosilac zvanja/kvalifikacije. On se zasniva na modelu koji je razvila Evropska komisija, Savet Evrope i UNESCO/CEPES. Svrha dodatka je da obezbedi dovoljno nezavisnih podataka i poboljša međunarodnu „transparentnost“ i fer akademsko priznavanje kvalifikacija (diplome, sertifikati, itd.)
8. **ESPB** – Evropski sistem prenosa bodova je sistem usmeren na onoga koji stiče znanje, za akumulaciju i prenos bodova baziran na transparentnosti ishoda učenja i procesa učenja. On ima za cilj da olakša planiranje, izdavanje, evaluaciju, priznavanje i proveru kvalifikacija i jedinica učenja, kao i studentsku mobilnost. ESPB se široko koristi u formalnom visokom obrazovanju i može se primeniti i na druge aktivnosti doživotnog učenja.
9. **Evaluacija akreditacije** – Upoređivanje i procenjivanje stranih kvalifikacija.
10. **Evropski kvalifikacijski okvir (EKO)** – Evropski kvalifikacijski okvir (EOK) deluje kao prenosni mehanizam koji čini nacionalne kvalifikacije čitljivim širom Evrope, promovišući mobilnost radnika i studenata između zemalja i pomažući njihovo doživotno učenje. EKO ima za cilj da poveže nacionalne sisteme kvalifikacija različitih zemalja u zajednički evropski referentni okvir. Pojedinci i poslodavci će moći da koriste EKO da bi bolje razumeli i uporedili nivoe kvalifikacija različitih zemalja i različitih sistema obrazovanja i obuke.
11. **Ishod učenja** – Iskaz o tome šta se očekuje od učenika da zna, razume i ume da uradi nakon uspešnog završetka procesa učenja.
12. **Kompetencija** - dinamička kombinacija kognitivnih i metakognitivnih veština, znanja i razumevanja, interpersonalnih, intelektualnih i praktičnih veština, etičkih vrednosti i stavova. Negovanje kompetencija je cilj svih obrazovnih programa. Kompetencije se razvijaju tokom celokupnog učenja i ocenjuju u različitim fazama programa. Neke kompetencije su vezane za predmet (specifične za oblasti studiranja), dok su druge generičke (zajedničke za bilo koju oblast). Obično je slučaj da se razvoj kompetencija odvija na integrisan i cikličan način tokom programa.

13. **Kvalifikacija** – Bilo koja diploma ili drugi sertifikat izdat od strane nadležnog organa kojom se potvrđuje uspešan završetak priznatog programa studija.
14. **Kvalifikacijski okvir za Evropski prostor visokog obrazovanja (KO-EPVO)** – KO-EPVO je sveobuhvatni kvalifikacijski okvir u evropskom prostoru visokog obrazovanja, koji se sastoji od tri ciklusa (uključujući, u okviru nacionalnih konteksta, mogućnost među-kvalifikacija), generičkih deskriptora za svaki ciklus (dablinski deskriptori) zasnovanih na ishodu učenja i kompetencija, kao i opsega bodova u prvom i drugom ciklusu. Sveobuhvatni okvir postavlja parametre za svaku zemlju Bolonjske deklaracije da razvije sopstveni nacionalni okvir. KO-EPVO je takođe poznat kao Bolonjski kvalifikacijski okvir.
15. **Nacionalni kvalifikacijski okvir (NKO)** – instrument za razvoj i klasifikaciju kvalifikacija (npr. na nacionalnom ili sektorskom nivou), prema skupu kriterijuma (npr. deskriptori) koji mogu da se primene na određene nivoe učenja.
16. **Osiguranje kvaliteta** – proces ili set procesa usvojenih na nacionalnom i institucionalnom nivou radi osiguravanja kvaliteta obrazovnih programa i dodeljenih kvalifikacija.
17. **Regulisane profesije** – profesija se smatra regulisanom kada je pristup i praktikovanje uslovljeno posedovanjem određenih stručnih kvalifikacija.
18. **Stručno priznavanje – *de facto*** – Odnosi se na situacije neregulisanog priznavanje za profesionalne svrhe, tamo gde, na primer, ne postoje nacionalna pravna ovlašćenja za obavljanje određenog zanimanja ili gde se ona traže. Ovo je najproblematičnija oblast stručnog priznavanja.
19. **Stručno priznavanje – *de jure*** – Odnosi se na priznavanje prava na rad u određenoj zemlji u regulisanoj profesiji (npr. lekar) u Evropskoj uniji ili Evropskoj ekonomskoj zoni. Ove situacije podležu Direktivi 2005/36/EC Evropske unije, po kojoj, ako je građanin kvalifikovani stručnjak u jednoj državi članici, on ili ona ima pravo da iskoristi ovu profesiju i da se bude priznat kao profesionalac u drugoj državi članici.
20. **Suštinske razlike** – Termin „suštinska razlika“ jasno ukazuje da male razlike između kvalifikacija ne obezbeđuju dovoljan razlog za nepriznavanje. Ona uzima u obzir različitost sistema visokog obrazovanja i tradicije i priznaje da često postoje razlike između odgovarajućih kvalifikacija u različitim obrazovnim sistemima. Tako da postojanje razlika između samih kvalifikacija ne pruža dovoljan razlog za nepriznavanje.

PRILOZI

1. Primer dosijea podnosioca zahteva
2. Kriterijum za vrednovanje inostranih visokoškolskih kvalifikacija od strane Agencije za nauku i visoko obrazovanje.

PRAKSA SRBIJE U PRIZNAVANJU STRANIH VISOKOŠKOLSKIH ISPRAVA

Dr Iskra Maksimović

Sadržaj

UVOD - Bolonjski proces u Evropi

1. Bolonjski proces u Srbiji i uključivanje Srbije u aktivnosti evropskih programa

2. Reforma visokog obrazovanja u Srbiji i Bolonjski proces

2.1 Zakonodavna i normativna oblast

2.2 Institucionalni razvoj u oblasti visokog obrazovanja

2.3 Akreditacija u visokom obrazovanju

2.4. Rezime reformskih aktivnosti

3. Konceptualni i normativni okvir za regulisanje sistema priznavanja kvalifikacija, diploma i studija u Srbiji

3.1 Nacionalni okvir kvalifikacija u visokom obrazovanju u Srbiji

4. Priznavanje kvalifikacija i isprava/diploma

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

UVOD – Bolonjski proces u Evropi

Bolonjska deklaracija je otvorila i ponudila reformu obrazovanja, formalizovanu Bolonjskom deklaracijom 1999. godine koja je nastala kao posledica velike zabrinutosti da je visoko obrazovanje u Evropi manje atraktivno nego što bi trebalo da bude, da previše evropskih studenata traži visoko obrazovanje van Evrope i da premalo studenata izvan Evrope dolazi ovamo da studira. Između ostalog, u Bolonjskoj deklaraciji, traži se:

- da se učine naponi kako bi se visoko obrazovanje u Evropi učinilo konkurentnijim;
- da se obezbedi veća transparentnost;
- da se poveća akademska mobilnost;
- da se uradi reforma nivoa i titula (*degree*) sistema;
- bolje prilagođavanje visokoobrazovnih programa i kvalifikacija tržištu rada;
- da se unapredi priznavanje kvalifikacija.

Uvažavajući novu ulogu visokog obrazovanja Bolonjska deklaracija je identifikovala četiri ključna cilja visokog obrazovanja:

Priprema za tržište rada

Poslodavci su se žalili da sadašnji obrazovni sistemi u Evropi ne pružaju dovoljnu pripremu studentima za tržište rada.

Priprema za život pojedinca kao aktivnog građanina u demokratskom društvu

Obrazovanje na svim nivoima igra ključnu ulogu u razvijanju demokratske kulture i univerziteta i visokoškolske ustanove dobijaju posebnu ulogu u razvoju demokratskog društva.

Lični razvoj pojedinca

Ovo je bio eksplicitni cilj visokog obrazovanja u ranijim generacijama. To je i dalje jedan od vodećih ciljeva visokog obrazovanja u Evropi.

Razvoj i održavanje široke osnove znanja

Za društvo je veoma važno da ima pristup razvijenom znanju u mnogim disciplinama.

Među prioritetima Bolonjskog procesa su: usvajanje zajedničkog okvira za uporedivost kvalifikacija i diploma; uvođenje zajedničkih stepena studiranja u svim zemljama (dvostepeno studiranje); uvođenje Evropskog sistema prenosa bodova; uvođenje evropskih standarda za obezbeđivanje kvaliteta visokog obrazovanja; nesmetano kretanje studenata i nastavnika unutar jedinstvenog evropskog prostora bez obzira na zemlju/sistem iz koje se

dolazi i u koju se ide; uključivanje doktorskih studija u jedinstveni sistem Evropskog prostora visokog obrazovanja i Evropskog prostora istraživanja; razvoj doživotnog učenja.

Osnovni elementi Bolonjskog procesa obuhvataju:

- tri studijska ciklusa,
- evropski sistem prenosa i akumulacije bodova ESPB (ECTS – The European Credit Transfer and Accumulation System),
- dodatak diplome,
- obezbedjenje kvaliteta,
- priznavanje diploma,
- zajedničke stepene studiranja.

Bolonjski proces od akademske zajednice zahteva jasnu primenu principa zapošljivosti kao faktora (načina) finansiranja pojedinih organizacionih programskih zahvata. Države moraju da definišu i jasno prihvate standarde uključivanja u Evropski prostor visokog obrazovanja. Praćenje konkretnog stanja na tržištu rada nije samo obaveza države već i akademske zajednice. U primeni Bolonjskog procesa, akademska zajednica mora da uključi socijalne partnere kako bi joj oni pružili pomoć u ostvarivanju primenljivosti znanja. Ujedno to ukazuje na opštu tendenciju otvaranja tržišta rada u Evropi i prestanka tretiranja problema zapošljavanja samo kao nacionalnog problema, već i evropskog problema (kroz proces mobilnosti). A to će imati sledeće posledice:

- agresivnu konkurenciju privatnih i državnih fakulteta,
- uključivanje sve većeg broja privrednika u procese visokog obrazovanja,
- drugačiji odnos prema studentima,
- drugačiji odnos prema izvorima finansiranja.

Prilagođavanje potrebama poslodavaca je izazivalo možda i najveće otpore. Ono što je za poslodavce bilo najznačajnije – integrisanje teorijskih znanja i praktičnih koncepata, univerziteti su često samo formalno prihvatili. Suštinski zahtev poslodavaca je da dobiju kandidate za posao koji imaju analitičke sposobnosti, vladaju konceptima ali i alatima (na primer, softverskim) u kojima su ti koncepti materijalizovani. Nastavni sadržaji u kojima su teorijska i praktična znanja kao ulje i voda, u istom sudu, ali potpuno razdvojeni, ne osposobljavaju studente da rešavaju probleme koji ih očekuju na radnim mestima na koja dolaze. Međutim, priprema nastavnih sadržaja koji bi obezbedili taj zadovoljavajući balans između teorije i njene primene nije jednostavna. Takva priprema zahteva dodatne napore

kako kod nastavnika, tako i kod poslodavaca. Iako načelno i jedni i drugi podržavaju ideju, nedostatak vremena i finansijskih sredstava ograničavaju njenu materijalizaciju.

Nakon Bolonjske deklaracije započela je serija tzv. Bolonjskih seminara kojima su razrađeni mnogi elementi preporučeni ili naznačeni u Bolonjskoj deklaraciji. Jedno od velikih pitanja jeste i stvaranje jednog razvijenog okvira kvalifikacija koje se stiču u visokom obrazovanju u Evropi. Definisanje Dablinskih deskriptora, zatim realizacija transevropskog evaluacionog projekta i "Tuning" projekta značilo je približavanje toj zajedničkoj ideji o stvaranju jednog širokog okvira kvalifikacija. Ta ideja je formulisana na Berlinskom sastanku 2003. godine. Međutim, da bi razgovor o okviru kvalifikacija mogao da započne bilo je neophodno da se definišu neki prethodni elementi, posebno – *ishodi učenja i kompetencije*. U završnom kominikeu Berlinskog sastanka preporučeno je da prvi i drugi ciklus visokog obrazovanja imaju različitu orijentaciju² i različite profile da bi mogli da odgovore na različite individualne i akademske potrebe, kao i potrebe tržišta rada. Prvi ciklus, u skladu sa Lisabonskom konvencijom o priznavanju diploma treba da omogući nastavak obrazovanja na drugom ciklusu, a drugi ciklus da omogući pristup doktorskim studijama. Čitav razgovor o stvaranju Evropskog okvira visokoškolskih kvalifikacija pratio je agendu Bolonjskog procesa i značio je uspostavljanje i definisanje (ili uvažavanje postojećih) nacionalnih okvira kvalifikacija. Usko povezano sa razvojem nacionalnih okvira kvalifikacija jeste i pitanje sistema priznavanja diploma jer **omogućava studentima da studiraju na različitim institucijama u različitim zemljama. Priznavanje kvalifikacije je suštinski elemenat i on predstavlja ustvari početak Bolonjskog procesa i to je nužan uslov i pretpostavka svake mobilnosti. Na osnovu Konvencije o priznavanju koju je usvojio Savet Evrope 1999. godine predviđeno je da svaka kvalifikacija stečena u jednoj od evropskih zemalja važi i u drugoj uz postojanje Dodatka diplome. Većina zemalja potpisnica Lisabonske deklaracije potpisala je i ovu Konvenciju. Radi postizanja ciljeva Bolonjskog procesa, države trenutno rade na uspostavljanju:**

- **nacionalnih okvira kvalifikacija** koji su usaglašeni sa opštim okvirom kvalifikacija za Evropski prostor visokog obrazovanja i jasno određuju ishode učenja za svaki od tri ciklusa visokog obrazovanja;
- **sistema obezbeđenja kvaliteta** u skladu sa Evropskim standardima i Smernicama za obezbeđenje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja;

² *Berlin Communiqué, 2003, A Framework for Qualifications of The European Higher Education Area*, Ministry of Science, Technology and Innovation, Copenhagen, Denmark, 2005, pp.200

- **pravičnog priznavanja kvalifikacija i diploma** u skladu sa Konvencijom o priznavanju kvalifikacija Saveta Evrope i UNESCO (Lisabonskom konvencijom).

1. Bolonjski proces u Srbiji i uključivanje Srbije u aktivnosti evropskih programa

Potpisivanjem Bolonjske deklaracije 2003. godine Srbija se pridružila grupi evropskih zemalja koje su se obavezale na koordinisanje svojih politika u oblasti visokog obrazovanja, kako bi do 2010. godine bila uspostavljena Evropska zona visokog obrazovanja, uz očuvanje kulturnih, jezičkih i nacionalnih specifičnosti svake zemlje. To je i stvorilo osnovu za pripremu novog Zakona o visokom obrazovanju kojim bi se uskladio sistem visokog obrazovanja u Srbiji sa principima Bolonjskog procesa. Sam proces reforme visokog obrazovanja u Srbiji započeo je i pre potpisivanje Bolonjske deklaracije – 2001. godine, a konceptualizovan je u Strategiji reforme visokog obrazovanja, 2002. godine. To su bili i preduslovi za pripremu novog Zakona o visokom obrazovanju, koji je usvojen 2005. godine. U pripremi Zakona urađene su i analize³ postojećeg sistema koje su pokazale da je neefikasnost sistema jedan od najvećih problema. Odnosno, dve trećine upisanih studenata nikada ne završi studije, a ona jedna trećina studenata koja diplomira studira u proseku dva puta duže nego što je programom predviđeno. Identifikovane su i slabosti koje su se odnosile na slab položaj univerziteta u odnosu na položaj fakulteta, na sistem odlučivanja, na akademski sistem, finansiranje, položaj i funkcionisanje viših škola itd. Uz ove nalaze, na definisanje odredbi Zakona uticale su preporuke Bolonjske deklaracije, odnosno Zakon je bio mehanizam ostvarenja principa Bolonjske deklaracije u Srbiji. Međutim, na Ministarskom samitu u Bergenu, u maju 2005. godine, napredovanje Srbije ka Evropskom obrazovnom prostoru ocenjeno je sa 2.2, tj. Srbija je bila rangirana kao treća od dna liste (iza su bile Andora i Bosna i Hercegovina). Srbija u tom trenutku nije imala sistem osiguranja kvaliteta, nije uvela tri ciklusa studija u skladu sa Bolonjom i nije imala razvijen okvir za kvalifikacije. Dve godine kasnije, na Ministarskom samitu u Londonu, Srbija je ocenjena mnogo bolje, budući da je u međuvremenu jedan deo sistemskih promena formalno uveden (usvojen je Zakon o visokom obrazovanju, usvojeni su nacionalni kriterijumi i standardi za akreditaciju itd).

³ Visoko obrazovanje u Srbiji, uporedni pregled, Ministarstvo prosvete i sporta, AOM, 2004, str.25-44

Paralelno sa reformskim i zakonskim procesima Srbija se uključila u druge programe EU (npr. TEMPUS), u aktivnosti Saveta Evrope i drugih međunarodnih organizacija, a univerziteti su sklopili brojne sporazume o saradnji ili postali deo evropskih univerzitetskih organizacija (kao što je Evropska univerzitetska asocijacija) ili mreža univerziteta (npr. Campus Europae).

Tempus je imao značajan uticaj na reformu visokog obrazovanja u Srbiji. Počevši od 2001. godine svi državni univerziteti su učestvovali u projektima programa Tempusa i značajan broj privatnih univerziteta. Projekti su realizovani u oblasti: poljoprivrede, urbanog i regionalnog planiranja, ekonomije, primenjenih nauka, elektronskog inženjerstva, Evropskih studija, međunarodnih odnosa, političkih nauka, nauke o hrani, tehnologije, šumarstva, inženjerstva, menadžmenta, matematike, prirodnih nauka, studija novinarstva i medija, ekologije, turizma, veterine, medicine itd. Kursevi u oblasti doživotnog učenja bili su realizovani u oblasti poljoprivrede i nauke o hrani, obrazovanja, usavršavanja nastavnika, zaštite životne sredine, pravde i saobraćaja. Projektima u okviru programa Tempus podržano je i strateško planiranje, podržani su međunarodni odnosi, osiguranje kvaliteta, upravljanje bibliotekama, otvoreno učenje i učenje na daljinu, regionalna saradnja itd. Ukupno je od 2001. godine do 2010. godine realizovano 168 projekata i izdvojeno 26 miliona evra. Budžet za Srbiju u programu Tempus je povećan sa 4 miliona evra u periodu 2001 – 2004, na 7 miliona evra za 2007. godinu. Takođe, 47 različitih fakulteta je učestvovalo u 81 zajedničkom evropskom projektu i 14 fakulteta je učestvovalo na 21 strukturnoj i komplementarnoj meri. Srbija nastavlja da uspešno koristi Tempus za učešće u Bolonjskom procesu. Započeta je realizacija 17 novih projekata od kojih su u 7 slučajeva direktni korisnici univerziteti iz Srbije.

U okviru programa Erasmus Mundus iz Srbije je do 2010. godine 98 studenata dobilo stipendiju, a broj se povećava iz godine u godinu. Univerziteti iz Beograda, Novog Sada, Niša i Kragujevca uključeni su u projekat. Što se tiče učešća naučnika i naučnih institucija, u programu Erasmus Mundus za sada su sprovedena dva poziva za kandidate i 66 studenata i univerzitetskih radnika je izabrano da provede deo studija na partnerskim univerzitetima EU ili da učestvuje u procesu učenja ili istraživanja na tim univerzitetima.

2. Reforma visokog obrazovanja u Srbiji i Bolonjski proces

Proces reforme visokog obrazovanja započeo je 2001. godine, a konceptualizovan je u Strategiji reforme visokog obrazovanja, 2002. godine. Zakon o univerzitetu donet je 2002. godine i njegov osnovni cilj bio je vraćanje autonomije univerzitetu. Međutim, najveći deo reformi u visokom obrazovanju je upravo iniciran i uslovljen usvajanjem Zakona o visokom obrazovanju 2005. godine. Zakon obuhvata i univerzitetsko i neuniverzitetsko visoko obrazovanje, te predstavlja spajanje ova dva sektora pod jedan zakonski okvir. Ipak, jasno je definisano da visoke škole strukovnih studija mogu da organizuju samo strukovne studije, te Zakon ne dovodi do formiranja integrisanog sistema visokog obrazovanja, već jasno definiše tzv. *binary divide*. U smislu institucionalne organizacije, Zakon ostavlja institucijama da se opredele za određeni stepen integracije. Do sada, u okviru nijednog univerziteta, nije doneta odluka o ukidanju pravnog statusa fakultetima.

2.1 Zakonodavna i normativna oblast

Novi Zakon o visokom obrazovanju doneo je novine u raznim segmentima visokog obrazovanja, posebno kada je reč o uvođenju dva ciklusa/stepena studija, uvođenju diplome Bachelora i Mastera, uvođenju Dodatka diplome, uvođenju Evropskog sistema prenosa bodova (ESPB), definisanju ishoda učenja, itd. Predviđeno je da se visoko obrazovanje ostvaruje kroz akademske i strukovne studije a na osnovu odobrenih, odnosno akreditovanih studijskih programa za sticanje visokog obrazovanja. Na akademskim studijama izvodi se akademski studijski program, koji osposobljava studente za razvoj i primenu naučnih, stručnih i umetničkih dostignuća. Na strukovnim studijama izvodi se strukovni studijski program, koji osposobljava studente za primenu znanja i veština potrebnih za uključivanje u radni proces.

Studije prvog stepena su:

- osnovne akademske studije;
- osnovne strukovne studije.

Studije drugog stepena su:

- specijalističke strukovne studije;
- specijalističke akademske studije;
- magistarske akademske studije.

Studije trećeg stepena su doktorske akademske studije.

Zakonom je predviđeno da se studijskim programom utvrđuju:

- naziv i ciljevi studijskog programa;
- vrsta studija i ishod procesa učenja;
- stručni, akademski, odnosno naučni naziv;
- uslovi za upis na studijski program;
- lista obaveznih i izbornih studijskih područja, odnosno predmeta, sa okvirnim sadržajem;
- način izvođenja studija i potrebno vreme za izvođenje pojedinih oblika studija;
- bodovna vrednost svakog predmeta;
- bodovna vrednost završnog rada na osnovnim, specijalističkim i magistarskim studijama, odnosno doktorske disertacije, iskazana u ESPB bodovima;
- preduslovi za upis pojedinih predmeta ili grupe predmeta;
- način izbora predmeta iz drugih studijskih programa;
- uslovi za prelazak sa drugih studijskih programa u okviru istih ili srodnih oblasti studija.

Predviđena je i mogućnost da se određeni akademski studijski programi organizuju integrisano u okviru osnovnih i magistarskih studija. Kada student odlazi da nastavi studije na drugom studijskom programu, ostvareni broj ESPB bodova prenosi se na taj program, u skladu sa opštim aktom samostalne visokoškolske ustanove, odnosno u skladu sa sporazumom visokoškolskih ustanova.

Ove i ostale novine u Zakonu otvorile su niz pitanja i procesa promena u sferi visokog obrazovanja u Srbiji. Visokoškolske ustanove dobile su zakonsku obavezu da definišu ishode učenja u studijskim programima. To je ujedno jedan od najvećih izazova u daljem razvoju visokog obrazovanja: obrazovanje usmereno na ishode. To je pristup obrazovanju – planiranju i programiranju obrazovanja u kome se sve odluke o programu izvode iz ishoda koje treba postići na kraju procesa obrazovanja i nastave, odnosno učenja. To znači da krajnji „proizvod“ definiše celokupan proces. Ishodi određuju program, njegovu strukturu, organizaciju, metode, tehnike i strategije realizacije i kriterijume i načine evaluacije. Definisanje kompetencija (akademskih i generičkih) je i obaveza svake visokoškolske ustanove utvrđena Zakonom, a obavezujuća u procesu akreditacije. Da bi se pratilo ostvarivanje ovakvog koncepta i kvalitet studija započeo je i proces samovrednovanja nastave i studija na svim visokoškolskim ustanovama. To je jedan od velikih izazova kako u primeni Zakona tako i u procesima obezbeđivanja kvaliteta. Ovako uspostavljen sistem je u

skladu sa obavezama iz dokumenta „Standardi i smernice za obezbeđenje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja“ (koje je Srbija preuzela u realizaciji Bolonjskog procesa).

Pored osnovnog Zakona, oblast visokog obrazovanja reguliše se i Zakonom o studentskom i učeničkom standardu, a već duže vreme je u pripremi i Zakon o studentskom organizovanju. Osim toga, za visoko obrazovanje su značajni i Pravilnik o sadržaju javnih isprava koje izdaju visokoškolske institucije; Pravilnik o registru visokoškolskih ustanova, studijskih programa, nastavnika, saradnika i ostalih zaposlenih; Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije koju vodi visokoškolska ustanova i Pravilnik o sadržaju dozvole za rad.

2.2 Institucionalni razvoj u oblasti visokog obrazovanja

Još dve oblasti su direktno usklađene sa Bolonjskom deklaracijom i definisane su novim Zakonom: oblast institucionalnog razvoja na nivou ukupnog visokoškolskog prostora u Srbiji i sistem akreditacije i obezbeđivanja i vrednovanje kvaliteta, u čemu su, možda i postignuti najveći pomaci. U okviru institucionalnog razvoja formiran je Nacionalni savet za visoko obrazovanje koji predlaže politiku visokog obrazovanja, definiše listu zvanja, postavlja standarde kvaliteta i nadzire proces osiguranja kvaliteta. Članove Saveta bira Skupština Srbije. Zatim formirana je Komisija za akreditaciju koja sprovodi postupak akreditacije i vrednovanja kvaliteta. Članove Komisije bira Nacionalni savet za visoko obrazovanje.

U skladu sa Zakonom formirana je i Konferencija univerziteta i Konferencija akademija strukovnih studija koje koordiniraju aktivnosti visokoškolskih ustanova i prenose Nacionalnom savetu stavove akademske zajednice. Formirane su i studentske konferencije univerziteta i akademija strukovnih studija koje koordiniraju aktivnosti studentskih parlamenata i štite interese studenata na nacionalnom (sistemskom) nivou. Studentske konferencije čine predstavnici studentskih parlamenata odgovarajućih visokoškolskih ustanova.

2.3 Akreditacija u visokom obrazovanju

U okviru Bolonjskog procesa, ministri obrazovanja su na predlog ENQA (Evropska asocijacija za obezbeđenje kvaliteta u visokom obrazovanju) usvojili „Standarde i smernice za

obezbeđenje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja“ u Bergenu 2005. godine, kada su se ujedno i obavezali da će uvesti predloženi model za objektivnu ocenu agencija za obezbeđenje kvaliteta na nacionalnom nivou, uz poštovanje usvojenih smernica i kriterijuma. Srbija se obavezala da će uspostaviti mehanizme za obezbeđenje kvaliteta, kako bi unapredila kvalitet ustanova visokog obrazovanja i podstakla mobilnost.

Akreditacija visokoškolskih ustanova i studijskih programa je regulisana Zakonom o visokom obrazovanju, kao i setom pravilnika o standardima i postupcima za akreditaciju, spoljašnju proveru ili samovrednovanje. Ukupan proces akreditacije i spoljašnje provere ostvaruje Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta (KAPK). Misija Komisije je da doprinese održanju i unapređenju kvaliteta visokog obrazovanja u Srbiji kao i usaglašenosti sa međunarodno priznatim standardima kvaliteta, da kreira tim obučениh recenzenata za proces akreditacije i spoljašnje provere kvaliteta, da preuzme ulogu pokretačke snage za razvoj mera obezbeđenja kvaliteta u visokom obrazovanju u zemljama Zapadnog Balkana kroz stimulisanje saradnje među agencijama u regionu.

Prvi zadatak KAPK je bio, da na osnovu Evropskog okvira kvalifikacija i iskustva velikog broja evropskih zemalja, pre svega njihovih akreditacionih komisija, poštujući tradiciju obrazovanja u sopstvenoj zemlji, formira osnovne standarde za visoko obrazovanje, standarde za samovrednovanje koji su i usvojeni 2006. godine. Uz standarde KAPK je usvojio i Listu stručnih, akademskih i naučnih naziva. KAPK je uradio i studiju Kompatibilnost standarda za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova Republike Srbije (SRS) sa Evropskim standardima i smernicama (ESS).

Prema podacima KAPK-a do aprila 2012. godine akreditovano je 16 univerziteta i to 8 državnih i 8 privatnih univerziteta, zatim 5 visokih škola akademskih studija sa studijskim programima osnovnih i master studija, i 65 visokih škola strukovnih studija sa studijskim programima osnovnih i specijalističkih studija.

KAPK od 11. decembra 2009. godine je član INQAAHE (International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education), a od 22. septembra 2010. godine KAPK je kandidat-član ENQA (the European Association for Quality Assurance in Higher Education).

Jačanje kapaciteta KAPK-a je uključeno u projekte Saveta Evrope – Strengthening Higher Education Reforms in Serbia, WUS Austria - CAQA - WUS summary , Tempusa, i drugih.

2.4. Rezime reformskih aktivnosti

Ukoliko treba da izdvojimo ključne oblasti reforme visokog obrazovanja u Srbiji koje su direktno podstaknute obavezama Srbije u Bolonjskom procesu, a u kojima je napravljen napredak, to su pre svega: **zakonodavno-normativna oblast koja je inicirala i usmerila proces reforme studijskih programa, kurikuluma i organizacije, zatim institucionalni razvoj koji je doneo nove institucije u visokom obrazovanju, postavio sistem akreditacije i započeo razvoj sistema spoljnog vrednovanja kvaliteta visokog obrazovanja u Srbiji.** Ukoliko bismo uporedili ova tri segmenta reforme visokog obrazovanja u Srbiji sa primerima susednih zemalja, posebno Hrvatskom, mogli bismo da konstatujemo da je u ovim oblastima ostvaren napredak i da Srbija ispunjava preuzete obaveze u Bolonjskom procesu.

U ovom konceptualnom viđenju reforme i razvoja visokog obrazovanja u Srbiji postoji oblast koja traži dodatno rešenje i u kojoj je npr. Hrvatska već preduzela strateške aktivnosti, a Srbija nije: to je oblast regulisanja završnih i matorskih ispita u opštem srednjem i srednjem stručnom obrazovanju. Hrvatska je kroz sistem uvođenja državne mature započela strateški proces rešavanja problema pristupa visokom obrazovanju. U Srbiji još uvek važi sistem koji se realizuje poslednjih desetak godina i čije promene izazivaju velike rasprave. Međutim, drugi sistemski zakoni, npr. Zakon o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja (avgust 2009) predviđa promene i traži od visokoškolske zajednice drugačija rešenja. Trenutno se u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja realizuje veliki projekat kojim se isprobavaju novi koncepti završnih i matorskih ispita. Ovo je jedno od pitanja visokog obrazovanja u Srbiji koje se mora hitno rešavati.

3. Konceptualni i normativni okvir za regulisanje sistema priznavanja kvalifikacija, diploma i studija u Srbiji

3.1 Nacionalni okvir kvalifikacija u visokom obrazovanju u Srbiji

Jedan od prioriteta Bolonjskog procesa jeste razvoj Nacionalnog okvira kvalifikacija (NQF) u visokom obrazovanju. Nacionalni okvir treba da pruži opis svih kvalifikacija koje

čine nacionalni sistem visokog obrazovanja i da naglasi: šta nosioci kvalifikacija znaju, šta razumeju i šta umeju da rade na osnovu stečenih kvalifikacija (ishodi učenja). Okvir takođe treba da prikaže međusobnu povezanost različitih kvalifikacija u sistemu, kao i način na koji studenti mogu da se kreću od jedne do druge kvalifikacije. Nacionalni okviri treba da budu izrađeni u skladu sa opštim okvirom kvalifikacija u Evropskom prostoru visokog obrazovanja, koji su usvojili ministri obrazovanja u Bergenu 2005. Takav sistem treba da obezbedi otvorenost među univerzitetima, kako u zemlji, tako i na međunarodnom nivou, i da unapredi mobilnost. Kao i druge zemlje učesnice Bolonjskog procesa, Srbija se obavezala da će razviti nacionalni okvir kvalifikacija usaglašen sa opštim okvirom kvalifikacija u EHEA do 2010. godine.

Nacionalni okvir kvalifikacija (NOK) za visoko obrazovanje u Srbiji usvojio je Nacionalni savet za visoko obrazovanje 23. aprila 2010. godine. NOK obuhvata sve kvalifikacije u sistemu visokog obrazovanja Republike Srbije, a u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju ("Službeni glasnik RS", broj 76/05 od 30. avgusta 2005. godine), Pravilnikom o standardima i postupku za akreditaciju visokoškolskih ustanova i studijskih programa ("Službeni glasnik RS", broj 106/06 od 24. novembra 2006. godine), kao i dokumentima koji definišu evropski obrazovni prostor. NOK je formiran imajući u vidu i zakonska i podzakonska akta koja definišu radne odnose i naučnoistraživački rad u Republici Srbiji, a uzimajući u obzir i prethodne sisteme obrazovanja u Srbiji.

Kao krajnji cilj NOK-a za visoko obrazovanje naglašava se: uklapanje studenata u tržište rada, priprema (studenata) za život kao aktivnih građana u demokratskom društvu, mogućnost ličnog usavršavanja tokom celog života, kao i razvoj i održavanje široko zasnovane kvalitetne baze znanja celog društva. NOK definiše šta student treba zna, šta da razume i šta je u stanju da uradi na osnovu kvalifikacije koju je stekao, odnosno definiše koji se ishodi učenja očekuju od svake kvalifikacije. NOK takođe pokazuje međusobni odnos kvalifikacija u sistemu obrazovanja, odnosno prohodnost između kvalifikacija.

Međutim, NOK definiše samo opšte ishode učenja. Osim tih ishoda, svaki specifični studijski program u okviru sistema visokog obrazovanja mora da zadovolji i posebne zahteve u pogledu obima znanja, veština i kompetencija koje su primerene konkretnoj oblasti, odnosno obrazovno-naučnom polju. Autori NOK-a definisali su da ovako postavljen sektorski NOK treba da omogući obezbeđivanje kvaliteta na svim stepenima obrazovanja, kao i u razvoju studijskih programa visokoškolskih ustanova i da olakša priznavanje kvalifikacija i mobilnost u okviru zemlje, kao i između drugih zemalja evropskog obrazovnog prostora, ali i

šire. Odnosno, sektorski NOK treba da obezbedi kompatibilnost sa evropskim obrazovnim prostorom (European Higher Education Area, EHEA), u kome okviri kvalifikacija postoje na dva nivoa, zatim sa evropskom okvirom kvalifikacija za obrazovanje tokom čitavog života (European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF) koji je Evropska Unija usvojila aprila 2008. godine.

Za svaki vid studija i svaki stepen definisani su očekivani ishodi učenja i opisi kvalifikacija. U skladu sa članom 29, ZVO, NOK definiše odgovarajući broj ESPB bodova. Za svaki stepen kvalifikacija NOK definiše potrebnu predspremu, kao i prohodnost prema narednom stepenu. Kompatibilnost sa EHEA okvirom kvalifikacija je navedena u tabeli 1 i na slici 1, a kompatibilnost sa EQF nivoima samo na slici 1.

Slika 1.

EQF Level	EHEA Framework (Bologna)	Српски национални оквир квалификација					
		Академске студије			Струковне студије	ЕСПБ	
8	3 rd cycle	Докторске BA-3	Специјалистичке BA-2б			180	480
7	2 nd cycle	Дипломске BA-2а		Интегрисане BA-2а	Медицина BA-2а	120-60	300
6	1 st cycle	Основне 3г BA-1а	Основне 4г BA-1б		Специјалистичке BC-2	180-240	180-240
					Основне BC-1	180-240	0

Kompatibilnost NOK-a sa krovним okvirom kvalifikacija EHEA treba da bude sertifikovana u odgovarajućoj proceduri, posle čega će svi dodaci diploma u sistemu visokog obrazovanja u Srbiji morati da sadrže i naznaku odgovarajućeg stepena kvalifikacija prema tabeli 1 (u prilogu).

Kompatibilnost diploma iz prethodnih sistema obrazovanja u Srbiji sa NOK-om definisana je slikom 2.

Slika 2.

Степени стручне спреме	Факултет/универзитет		Виша школа		EHEA Framework (Bologna)
VIII	Докторат наука				3 rd cycle
VII-2	Магистратура наука	Специјализација у медицини Специјализација			
VII-1	II степен	Редовне студије (диплома)			2 nd cycle
VI-2	I степен		2 године	3 године	1 st cycle

Iako su autori NOK-a istakli kompatibilnost okvira sa EOK-om i EHEA okvirom pojavljuje se osnovni problem vezan za nepovezanost NOK-a za visoko obrazovanje sa započetom izradom NOK-a za srednje obrazovanje. Odnosno, pojava segmentiranih nacionalnih okvira kvalifikacija otvara pitanje ukupnog sistema kvalifikacija a time i pitanje politike priznavanja diploma, studija i programa visokog obrazovanja. Odnosno, nezavisno od NOK-a za visoko obrazovanje, urađen je koncept NOK-a za srednje stručno obrazovanje koji je pripremljen po nešto drugačijoj matrici. Usvajanjem Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja u avgustu 2009. godine jasnije su predviđene nadležnosti u pripremi i donošenju nacionalnog okvira kvalifikacija za nivo srednjeg stručnog obrazovanja. Prema odredbama ovog zakona, Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih radi na pripremi (član 20), Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih predlaže ministru (član 16), a Ministarstvo utvrđuje nacionalni okvir kvalifikacija za nivo srednjeg stručnog obrazovanja, stručnog usavršavanja i za druge oblike stručnog obrazovanja (član 25).

Za razliku od Srbije, Hrvatska je razvila celovit NOK i uspostavila ga je i sistemski uredila posebnim zakonom koji je trenutno u fazi usvajanja.

Za Srbiju je od suštinskog značaja rešavanje pitanja (postojanja) celovitog NOK-a za zemlju ili parcijalnih i sektorskih nacionalnih okvira kvalifikacija kao koncepta budućeg sistema kvalifikacija. U tome, Srbija još uvek nije uspela da obezbedi zajednički stav i koordinisanu aktivnost a to je ključno, ne samo za dalji razvoj visokog obrazovanja već obrazovanja u celini.

4. Priznavanje kvalifikacija i isprava/diploma

Srbija je ratifikovala Lisabonsku konvenciju o priznavanju kvalifikacija (LRC) još 2004. godine, tako da su pojedini principi LRC ugrađeni u nacionalnu zakonsku regulativu i primenjuju se u praksi. Međutim, ne primenjuju se sva načela LRC i ukupan sistem priznavanja nije sasvim preciziran u odnosu na proces nostrifikacije i ekvivalencije. U nameri da se učini fleksibilnim ovaj sistem, **Zakon o visokom obrazovanju je proces priznavanja prepustio visokoškolskim ustanovama a da pri tom nije utvrdio precizan sistem priznavanja samih kvalifikacija.** Tome doprinosi i činjenica da **Srbija nema ni formalno usvojen Nacionalni akcioni plan za priznavanje kvalifikacija (NAP), niti ima potpuno operativan ENIC centar** (Evropska mreža informacionih centara o akademskom priznavanju i mobilnosti). Odnosno, **Zakon je postavio sistem priznavanja stranih visokoškolskih isprava bez posebnog izdvajanja priznavanja samih kvalifikacija.**

Trenutno, sistem **priznavanja kvalifikacija i stranih školskih isprava** regulisan je Zakonom o visokom obrazovanju („Službeni glasnik RS“, broj 76/05 i Autentično tumačenje broj 100/07–4), ukoliko međunarodnim ugovorom nije predviđeno drugačije. Prema ovom Zakonu priznavanje strane visokoškolske isprave je postupak kojim se imaocu te isprave utvrđuje pravo u pogledu nastavka obrazovanja, odnosno u pogledu zapošljavanja u Republici Srbiji. Za postupak priznavanja nadležne su odgovarajuće visokoškolske ustanove. **U postupku priznavanja radi nastavka obrazovanja u sistemu visokog obrazovanja, imaocu strane visokoškolske isprave utvrđuje se pravo na nastavak započetog visokog obrazovanja, odnosno pravo na uključivanje u nivoe visokog obrazovanja. U postupku priznavanja radi zapošljavanja imaocu strane visokoškolske isprave utvrđuje se vrsta i nivo studija, kao i stručni, akademski, odnosno naučni naziv. To je suština procesa priznavanja kako je Zakonom definisan. U sebi, ovaj proces sadrži i proces procene, i proces ekvivalencije. Priznavanje, za razliku od nostrifikacije (koja je bila znatno zahtevnija jer je značila upodobljavanje strane diplome našoj a postojala je u**

prethodnom Zakonu), podrazumeva priznavanje ravnopravnosti s diplomom srodne ili iste struke, uz pravo propisivanja dopunskih ispita ili drugih uslova kako bi se vlasniku strane isprave/diplome utvrdili stepen i vrsta stručne spreme i stručni naziv.

Što se tiče prakse ili realizacije ovako postavljene zakonske regulative, situacija je sledeća: univerziteti u čijoj je nadležnosti proces priznavanja svojim opštim aktom regulišu ovaj proces, definišu ga i utvrđuju proceduru. U postupku priznavanja strane visokoškolske isprave uzima se u obzir sistem obrazovanja u zemlji u kojoj je stečena strana visokoškolska isprava, studijski program, uslovi upisa na studijski program, prava koja daje ta visokoškolska isprava u zemlji u kojoj je stečena i druge činjenice od značaja za priznavanje strane visokoškolske isprave. Tom prilikom sprovodi se vrednovanje stranog studijskog programa na osnovu vrste i nivoa postignutih znanja i veština. Jednom izvršeno pozitivno vrednovanje određenog stranog studijskog programa važi za sve naredne slučajeve kada se radi o istom studijskom programu. Vrednovanje stranog studijskog programa vrši stručni organ univerziteta uzimajući u obzir podatke o stranoj visokoškolskoj ustanovi na kojoj se studijski program izvodi, a koje pribavlja Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

Pored različitosti u proceduri i načinu utvrđivanja procesa priznavanja univerziteti različitim tempom obavljaju priznavanja. Za razliku od evropske prakse, gde se priznavanje visokoškolskih isprava završi za nekoliko dana, kod nas ono traje od tri meseca do (čak) godinu dana – npr. prema nekim novinskim izvorima ovaj proces na Medicinskom fakultetu u Beogradu traje i do 130 dana, na Elektrotehničkom – prosečno 102 dana, na fizici 98 dana itd. Ali, kandidatu se izdaje potvrda da je podneo zahtev za priznavanje diplome i može da se upiše na izabrani program ako je u pitanju nastavak obrazovanja. Mnogo veće probleme imaju oni koji zbog posla čekaju rezultat priznavanja. Ovaj proces je veoma skup, takođe je cena različita od jednog do drugog univerzitetima i kreće se od 24 000 do 110 000 dinara za strance.

Najveći problemi ipak nastaju kada se radi priznavanje za zapošljavanje, odnosno kada je u pitanju priznavanje kvalifikacije. Odsustvo i neregulisanost nacionalnog NOK-a, nepostojanje regulisanog sistema kvalifikacija u Srbiji i neusklađenost NOK-a za visoko obrazovanje sa ostalim obrazovnim nivoima stvara dodatne probleme i teškoće. Pored ovih teškoća trenutna praksa pokazuje i odsustvo koordinacije među univerzitetima i fakultetima te tako ustvari u Srbiji postoji 16 sistema priznavanja koliko i ima univerziteta. Postojeća lista

zvanja, koju je utvrdio Nacionalni savet za visoko obrazovanje, pravljena je samo za studijske programe akreditovane u Srbiji, pa se za kandidate koji nisu završili ništa od toga traže nekakva kompromisna rešenja. Naročito su u nezavidnom položaju oni koji su u inostranstvu završili inter- i multidisciplinarne studije, koji se kod nas „ne prepoznaju“.

Zakonom postavljeni sistem priznavanja u praksi dobija složenu i dugu proceduru, različitu na različitim univerzitetima: na nekim univerzitetima diploma kandidata prolazi kroz tri komisije i naučno-nastavno veće gde se proveravaju svaki ispit i predmet i podudarnost sa programom visokoškolske ustanove i univerziteta koji vrše priznavanje. Sve to govori o neuređenom i nekoordinisanom sistemu priznavanja stranih diploma, programa i kvalifikacija što otežava i komplikuje mobilnost nosilaca kvalifikacija i diploma.

Za razliku od ovako postavljenog sistema u Srbiji, u susednim zemljama, npr. Hrvatskoj, proces priznavanja ne sadrži elemente ekvivalencije odnosno ne zasniva se na potpunoj podudarnosti strane kvalifikacije ili diplome već samo na podudarnosti u onim aspektima koji su relevantni za pravo koje nosilac pokušava da ostvari u Hrvatskoj. Umesto priznavanja, oni radije govore o proceni kvalifikacije u opštijem smislu, npr. samo u odnosu na opšte ishode učenja a na osnovu posebnog dokumenta koji se bavi objašnjenjem visokoškolskih kvalifikacija u Hrvatskoj. Taj dokument sadrži podatke o akreditaciji visokoškolske ustanove na kojoj se vrši priznavanje i studijskog programa, podatke o nivoima kvalifikacija koje se stiču na toj ustanovi, kao i poređenje hrvatskog nivoa obrazovanja (ako je moguća) sa nivoima zemlje gde je isprava stečena. U tom procesu fokus je na pet ključnih elemenata koji čine kvalifikaciju (nivo, obim posla, kvalitet, profil i ishodi učenja). Nosilac i centar ovog procesa je ENIC/NARIC centar koji je uspostavio kompletan vrlo razvijen sistem priznavanja. Sistem se fokusira na proces priznavanja, analizu suštinskih razlika i prihvata male razlike u samoj kvalifikaciji. Proces priznavanja zasnovan je na jedinstvenom NOK-u.

Inače, i Srbija je formirala ENIC centar, koji kao član ENIC/NARIC mreže, pruža informacije studentima (za vreme studija, kao i po njihovom završetku), univerzitetskim nastavnicima, administrativnim službama institucija visokog obrazovanja, ministarstvima i drugim organima uprave, međunarodnim organizacijama, poslodavcima i ostalim zainteresovanim. **Međutim, ENIC centar ne razvija i ne upravlja sistemom priznavanja u Srbiji.** Trenutno je u ENIC centru u Srbiji moguće dobiti informacije o: sistemu visokog

obrazovanja u Republici Srbiji; prijemu studenata u institucije visokog obrazovanja (fakultete i više škole) u Srbiji; postupku priznavanja diploma stečenih u inostranstvu i statusu institucija visokog obrazovanja.

Nedostatak jedinstvenog NOK-a na nivou zemlje, diverzifikovan sistem priznavanja i nedovoljno razvijen i podržan ENIC centar pokazuju da su ovo problemska pitanja reforme visokog obrazovanja u Srbiji i da direktno usporavaju i otežavaju ostvarivanje preuzetih obaveza iz Bolonjskog procesa, posebno u oblasti priznavanja i mobilnosti.

Dodatnu komplikovanost izaziva i obaveza Srbije da primeni odredbe Direktive 2005/36/ES Evropskog parlamenta i saveta, od 07. septembra 2005. godine o priznavanju profesionalnih kvalifikacija („Službeni list Evropske unije“, broj L 255, od 30.9.2005), čiji je Srbija potpisnik. Posebna radna grupa Ministarstva prosvete i nauke pripremila je poseban „Zakon o postupku priznavanja kvalifikacija državljanima država članicama EU radi obavljanja regulisanih/uređenih profesija u RS“, kojim se uređuje priznavanje kvalifikacija radi bavljenja nekom od regulisanih profesija ili aktivnostima koje su navedene u Direktivi. Predloženi Zakon pravi distinkciju između „uređene profesije“ i „stručne kvalifikacije“:

- **regulisana/uređena profesija** je profesionalna aktivnost ili skup profesionalnih aktivnosti kod kojih je pristup i bavljenje, odnosno način obavljanja delatnosti na osnovu zakonskih, podzakonskih ili drugih akata donetih na osnovu zakonskih ovlašćenja (regulatorni akti) neposredno ili posredno uslovljeno posedovanjem određenih stručnih kvalifikacija, kao i profesionalna delatnost odnosno skup profesionalnih delatnosti kojim se bave članovi strukovnih organizacija s profesionalnim nazivom;
- **„stručna kvalifikacija“** obuhvata formalno obrazovanje, stručno osposobljavanje i obuku tokom ili po završenom formalnom obrazovanju kroz profesionalnu praksu ili pripravnički staž i/ili radno iskustvo stečeno obavljanjem profesije u državi članici.

Predlog Zakona predlaže sistem priznavanja u okviru koga su stručne kvalifikacije grupisane prema nivoima diploma. Inače, Zakon treba da omogući onom koji je stekao određenu stručnu kvalifikaciju u nekoj od zemalja članica pristup profesiji za koju je

osposobljen u matičnoj državi članici kao i bavljenje tom profesijom na teritoriji Srbije pod uslovima koji važe za njene državljane. U toku je proces konsultacija kako bi Zakon brzo bio pripremljen i poslat u proceduru. Ovim Zakonom biće obezbeđen adekvatan proces priznavanja regulisanih profesija. **Nakon usvajanja Zakona formiraće se centralna komisija na nivou Republike, kako bi postupak priznavanja diploma bio mnogo brži a sam proces bio utemeljen na jedinstven način. U isto vreme ovakav Zakon može da posluži i kao osnova za harmonizaciju sadašnje procedure priznavanja stranih isprava, diploma i kvalifikacija. Ali pre toga, zakonom bi trebalo regulisti nacionalne okvire kvalifikacija i sa njima uskladiti listu zanimanja. Time bi se usaglasila akademska i profesionalna zvanja kako bi se lakše formiralo tržište rada i radne snage na evropskom nivou.**

Zaključci

- U realizaciji Bolonjske deklaracije i ukupnog Bolonjskog procesa Srbija je učinila napredak a posebno u zakonodavno-normativnoj oblasti što je iniciralo i usmerilo proces reforme studijskih programa, kurikuluma i organizacije. Takođe, pomak je napravljen i u oblasti institucionalnog razvoja formiranjem Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje, Komisije za akreditaciju i postavljanje sistema akreditacije. Na taj način je započeo proces sistemskog obezbeđivanja i vrednovanja kvaliteta visokog obrazovanja.
- Paralelno sa reformskim i zakonskim procesima Srbija se uključila u druge programe EU (npr. TEMPUS) u aktivnosti Saveta Evrope i drugih međunarodnih organizacija, a univerziteti su sklopili brojne sporazume o saradnji ili postali deo evropskih univerzitetskih organizacija (kao što je Evropska univerzitetska asocijacija) ili mreža univerziteta (npr. Campus Europae).
- Ono što u ovom konceptualnom viđenju reforme i razvoja visokog obrazovanja u Srbiji traži dodatno rešenje jeste oblast regulisanja završnih i matorskih ispita u opštem srednjem i srednjem stručnom obrazovanju jer još uvek važi sistem koji se realizuje poslednjih desetak godina i čije promene izazivaju velike rasprave. Međutim, drugi sistemski zakoni, npr. Zakon o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja (avgust 2009.) predviđa promene i traži od visokoškolske zajednice drugačije pristupe. Trenutno se u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja realizuju veliki projekti koji isprobavaju nove koncepte završnih i matorskih ispita. Tako da je ovo jedno od budućih hitnih pitanja u visokom obrazovanju Srbije.
- Nacionalni savet za visoko obrazovanje izradio je verziju Nacionalnog okvira za visoko obrazovanje. Međutim taj okvir nije usaglašen sa NOK-om koji se radi za srednje stručno obrazovanje i praktično, ova dva dokumenta imaju različit konceptualni i sistemski karakter. Takav segmentiran pristup onemogućava uspostavljanje jedinstvenog NOK-a i jedinstvenog sistema kvalifikacija i otežava rešavanje i organizaciju brojnih pitanja u visokom obrazovanju.

- Trenutno sistem priznavanja kvalifikacija i stranih školskih isprava regulisan je Zakonom o visokom obrazovanju („Službeni glasnik RS“, broj 76/05 i Autentično tumačenje broj 100/07–4), ukoliko međunarodnim ugovorom nije predviđeno drugačije. Prema ovom Zakonu priznavanje strane visokoškolske isprave je postupak kojim se imaocu te isprave utvrđuje pravo u pogledu nastavka obrazovanja, odnosno u pogledu zapošljavanja u Republici Srbiji. Za postupak priznanja nadležne su odgovarajuće visokoškolske ustanove, odnosno svaki univerzitet svojim opštim aktom reguliše proces priznavanje diplome, javne isprave ili kvalifikacije. Ovako Zakonom postavljeni sistem priznavanja u praksi dobija složenu i dugu proceduru koja se različite realizuje u okviru svakog univerziteta. Nedostatak standarda po kojima se vrši priznavanje otežava i komplikuje mobilnost nosilaca kvalifikacija i diploma.
- Nedostatak jedinstvenog NOK-a na nivou zemlje, diverzifikovan sistem priznavanja i nedovoljno razvijen i podržan ENIC centar pokazuju da su ovo problemska pitanja reforme visokog obrazovanja u Srbiji i da direktno usporavaju i otežavaju ostvarivanje preuzetih obaveza iz Bolonjskog procesa, posebno u oblasti priznavanja i mobilnosti.
- Značajnu novinu u rešavanju sistema priznavanja stranih isprava i kvalifikacija predstavlja priprema posebnog Zakona o postupku priznavanja kvalifikacija državljanima država koje su članice EU radi obavljanja regulisanih/uređenih profesija u RS koji treba da omogući onom koji je stekao određenu stručnu kvalifikaciju u nekoj od zemalja članica pristup profesiji za koju je osposobljen u matičnoj državi članici kao i bavljenje tom profesijom na teritoriji Srbije pod uslovima koji važe za njene državljane.

Preporuke

- Radi obezbeđivanja harmonizovanog sistema priznavanja stranih diploma i kvalifikacija i obezbeđivanja pune mobilnosti kako stranih državljana tako i građana Srbije neophodno je ostvariti punu saglasnost akademske zajednice i donosilaca odluka na nivou visokog obrazovanja o utvrđivanju i donošenju posebnih standarda i procedura po kojima će se realizovati jedinstven sistem priznavanja stranih isprava i kvalifikacija u Srbiji.

- Neophodno je usaglasiti pristupe razvoju okvira kvalifikacije u Srbiji i obezbediti razvoj jedinstvenog Nacionalnog okvira kvalifikacija čije bi donošenje direktno omogućilo i doprinelo harmonizaciji sistema priznavanja i omogućilo punu realizaciju sistema priznavanja i punu mobilnost nosilaca isprava i kvalifikacija.
- Neophodno je ojačati i dodatno razviti ENIC/NARIC centar u Srbiji kako bi mogao u potpunosti da preuzme obavljanje pune svoje funkcije u oblasti priznavanja stranih isprava i kvalifikacija.

IZVORI:

1. KAPK, Akreditacija u visokom obrazovanju , BEOGRAD, 2010.
2. Nacionalni okvir kvalifikacija Srbije, NSVO, 2010, <http://nsvo.etf.rs/>
3. GREEN PAPER Modernising the Professional Qualifications Directive (Text with EEA relevance), European Commission, Brussels, 2010.
4. PRAVILNIK o priznavanju stranih visokoškolskih isprava, Univerzitet Novi Sad
5. Efekti integracija Srbije u EU, FEFA, 2009.
6. Dr Iskra Maksimović, OBRAZOVANJE MENADŽERA ZA XXI VEKA, doktorska teza , FEFA 2006.

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE POSTUPKA PRIZNAVANJA STRANIH VISOKOŠKOLSKIH ISPRAVA U SRBIJI PROIZAŠLE IZ KOMPARATIVNE ANALIZE

1. STVORITI ADEKVATNI PRAVNI OKVIR. Potrebno je stvoriti pravni okvir kojim bi se definisala priroda procesa priznavanja stranih visokoškolskih isprava, načini njihovog sprovođenja, nadležna tela za njihovo sprovođenje, kao i kriterijumi vrednovanja kvalifikacija, na način kojim bi se omogućila jedinstvena, transparentna i jednostavna procedura priznavanja visokoškolskih isprava i u svrhu obrazovanja i u svrhu zapošljavanja.

Obrazloženje: U Srbiji je sistem priznavanja kvalifikacija i stranih školskih isprava regulisan Zakonom o visokom obrazovanju („Službeni glasnik RS“, broj 76/05 i Autentično tumačenje broj 100/07–4) kojim termini „priznavanje“, procedura i kriterijumi priznavanja nisu jasno definisani, već je to ostavljeno u nadležnosti univerziteta. Ovakvim pravnim okvirom stvoreno je 16 sistema priznavanja koliko ima i univerziteta u Srbiji. Takođe, postupak priznavanja još uvek uključuje proces procene i proces ekvivalencije, što ima za posledicu netransparentnu, složenu i drugu proceduru, posebno u postupku priznavanja radi zapošljavanja.

Pravni okvir u Hrvatskoj čini:

- Zakon o potvrđivanju Konvencije o priznavanju visokoškolskih kvalifikacija u području Europe (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 9/2002 i 15/2002)
- Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (Narodne novine, br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07 i 46/07)
- Zakon o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija (Narodne novine, br. 158/2003 i 198/2003). Ovim zakonom je Zakon o priznavanju istovrijednosti stranih školskih svjedožbi i diploma prestao da važi (Narodne novine, broj 57/96. i 21/00).
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija (Narodne novine, br. 138/2006)
- Odluka o proglašenju Zakona o izmjenama i dopuni Zakona o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija, (Narodne novine, br. 45/2011)
- Kriterij za vrednovanje inozemnih visokoškolskih kvalifikacija Agencije za znanost i visoko obrazovanje,

- Pravilnik o visini naknade i oslobođenjima od plaćanja naknade za troškove postupka priznavanja inozemnih visokoškolskih kvalifikacija i razdoblja studija (Narodne novine, br. 60/2005 i 10/2008).
- Odluka o vrsti usluge i visini naknade za obavljanje usluge koju pruža Agencija za znanost i visoko obrazovanje.

2. DEFINISATI ZNAČENJE TERMINA „PRIZNAVANJE“. Termin „priznavanje“ podrazumeva formalno potvrđivanje vrednosti inostrane obrazovne kvalifikacije koje je izdalo nadležno telo, radi omogućavanja pristupa obrazovanju i/ili zapošljavanju. Priznavanje ne uključuje elemente ekvivalencije odnosno ne zasniva se na podudarnosti strane kvalifikacije ili diplome sa relevantnim domaćim kvalifikacijama u svim aspektima, već treba da se porede samo oni aspekti relevantni za pravo koje nosilac kvalifikacije pokušava da ostvari u Srbiji. Takođe ne podrazumeva dodeljivanje domaćih stručnih i akademskih zvanja. Vrlo je važno definisati kriterijume za vrednovanje kvalifikacija.

Obrazloženje: U Srbiji, iako se koristi termin „priznavanje“ u praksi se odvija proces nostrifikacije i zahteva se istovetnost strane kvalifikacije ili diplome sa domaćom. Posledično, proces priznavanja je zahtevan i traje dugo. U slučaju neistovetnosti, zahteva se polaganje dodatnih ispita, a u slučaju interdisciplinarnih diploma često ne postoji mogućnost priznavanja.

Praksa u Hrvatskoj: Stručno priznavanje od strane hrvatske ENIC/NARIC kancelarije završava se pravosnažnom odlukom („rešenjem“), koja uključuje formalnu autorizaciju stranih visokoškolskih kvalifikacija bez preciznih detalja o proceni ishoda učenja koje je osoba stekla tokom obrazovanja. Poređenje se vrši samo u aspektima relevantnim za nivo kvalifikacije, npr. u smislu generičkih ishoda učenja, i navodi se u pravno neobavezujućem dokumentu pod nazivom Pojašnjenje kvalifikacije visokog obrazovanja. To je dokument koji sadrži informaciju o (akreditivnom) statusu visokoškolske ustanove i studijskog programa koji je u pitanju, nivou kvalifikacije u sistemu visokog obrazovanja zemlje koja je izdaje i, u slučaju stranih kvalifikacija, uporedivost sa hrvatskim stepenom visokog obrazovanja (ako je moguće). U skladu sa važećim propisima u Hrvatskoj, odluka o priznavanju ne daje pravo na korišćenje hrvatskih stručnih i naučnih zvanja ili akademskog nivoa, već formalno potvrđuje vrednost strane obrazovne kvalifikacije u cilju opšteg pristupa tržištu rada u Hrvatskoj.

Fokusirajući se na pet ključnih elemenata koji čine kvalifikaciju – stepen, obim, kvalitet, profil i ishodi učenja, i uzimajući u obzir suštinske razlike u kvalifikacijama, hrvatska

ENIC/NARIC kancelarija je promenila svoj pristup, od očekivanja da strane kvalifikacije treba da budu skoro iste kao one u zemlji, do fokusiranja na „priznavanje“ prihvatajući razlike koje nisu suštinske.

3. DEFINISATI JEDINSTVENU PROCEDURU PRIZNAVANJA I ODREDITI NADLEŽNA TELA ZA POSTUPKE PRIZNAVANJA.

Priznavanje radi nastavka obrazovanja treba da ostane u nadležnosti univerziteta i visokoškolskih ustanova. Priznavanje radi zapošljavanja potrebno je izmestiti sa univerziteta i visokoškolskih ustanova i centralizovati u jedno operativno telo koje će omogućiti transparentan, stručan, jednostavan i efikasan postupak priznavanja. Relevantna ministarstva i strukovna udruženja treba da budu nadležna za priznavanje radi zapošljavanja u regulisanim profesijama. Centralno operativno telo koje se predlaže prema iskustvu Hrvatske, jeste ENIC kancelarija. Nju je potrebno izmestiti iz Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja kako bi mogla da bude operativna. Takođe je potrebno izgraditi kapacitete da postane ENIC/NARIC kancelarija. Prvenstveno što se tiče ljudstva, budući da u njoj trenutno radi jedna osoba, dok je u hrvatskoj kancelariji angažovano sedam osoba. Treba imati u vidu da ENIC/NARIC kancelarija u Hrvatskoj godišnje prima oko 1500 zahteva za stručno priznavanje, 200 zahteva za preporuke iz visokoškolskih institucija i preko 1500 e-mail upita vezanih za nacionalne ili strane kvalifikacije i obrazovne sisteme. Potrebno je izgraditi i informacioni sistem i veb sajt. Uloga ENIC/NARIC kancelarije treba da bude kao u Hrvatskoj – da pomaže preduzećima, akademskim institucijama, službama za regrutovanje i zapošljavanje i vladinim službama iz celog sveta da bolje razumeju kvalifikacije. U postupku priznavanja radi zapošljavanja kancelarija treba da donosi rešenje o priznavanju visokoškolske kvalifikacije. Na zahtev poslodavca ili drugih zainteresovanih strana može da daje i pojašnjenje stranih visokoškolskih kvalifikacija, koje može da sadrži informacije o statusu visokoškolske ustanove i određenog studijskog programa, nivou kvalifikacije u sistemu visokog obrazovanja zemlje u kojoj je izdata, proceni generičkih ishoda učenja i uporedivost sa srpskim nivoom visokog obrazovanja (ako je moguće).

Objašnjenje: U Srbiji je postupak priznavanja radi zapošljavanja u nadležnosti univerziteta i visokoškolskih ustanova što dovodi do različitih procedura na terenu i teškoća usled manjka stručnosti za određene kvalifikacije. Sa druge strane planira se centralna komisija na nivou Republike radi priznavanja diploma u regulisanim

profesijama, što će biti teško izvodivo jer jedino strukovna tela i nadležna ministarstva mogu da daju adekvatnu procenu.

Praksa u Hrvatskoj: ENIC/NARIC kancelarija se nalazi u Agenciji za nauku i visoko obrazovanje, što joj daje mogućnost da bude operativna budući da ne mora da prolazi kroz obimne procedure ministarstva. U nadležnosti kancelarije nalazi se postupak priznavanja stranih visokoškolskih isprava radi zapošljavanja, u ostala dva postupka (akademsko priznavanje i stručno priznavanje za regulisane profesije) daje samo preporuku/mišljenje o stranoj kvalifikaciji. Agencija za nauku i visoko obrazovanje donosi pravno obavezujuće rešenje o priznavanju visokoškolske kvalifikacije, a tek kada postoji zahtev daje i pravno neobavezujuće pojašnjenje rešenja. Poslodavac je taj koji odlučuje da li će zaposliti kandidata, a ENIC/NARIC kancelarija pomaže u razumevanju kvalifikacija koje je kandidat stekao. Što se tiče regulisanih profesija nadležna tela su komore, ministarstva, strukovna udruženja i sl. Ona su odgovorna za definisanje uslova za pristup profesiji, odnosno izdavanje licence za rad u regulisanoj profesiji.

4. SMANJITI TROŠKOVE ZA POSTUPAK PRIZNAVANJA. U Hrvatskoj svi postupci priznavanja visokoškolskih isprava iznose 65 evra. U Srbiji su troškovi mnogo veći. Npr. za priznavanje diplome doktorskih studija na Univerzitetu u Beogradu troškovi iznose 54.000 dinara (500 evra), a za strance 111.000 dinara (1000 evra). Na ovaj način nosioci kvalifikacija nepotrebno se izlažu visokim troškovima i ili nemogućnosti da ostvare priznavanje diplome zbog nedostatka novca.

5. USVOJITI JEDINSTVENI NACIONALNI OKVIR KVALIFIKACIJE (NOK). NOK je još jedno sredstvo od pomoći pri proceduri procene u postupku priznavanja stranih visokoškolskih isprava budući da omogućava lakše poređenje sistema i nivoa obrazovanja. Odgovarajuće informacije o ishodima učenja određene kvalifikacije pomažu u razumevanju mesta te kvalifikacije unutar okvira i poređenju kvalifikacija na osnovu ishoda učenja. Ipak treba imati u vidu da kvalifikacijski okviri nisu instrument koji vodi do automatskog priznavanja stranih kvalifikacija, ali ih treba posmatrati kao važan instrument transparentnosti i osnovu za poređenje kvalifikacija na osnovu ishoda učenja.

Obrazloženje: U Srbiji Nacionalni okvir za visoko obrazovanje nije usaglašen sa NOK-om koji se radi za srednje stručno obrazovanje. Ova dva dokumenta imaju različit konceptualni i sistemski karakter. Takav segmentiran pristup onemogućava

uspostavljanje jedinstvenog NOK-a i jedinstvenog sistema kvalifikacija i otežava rešavanje i organizaciju brojnih pitanja u visokom obrazovanju.

Praksa u Hrvatskoj: HKO je definisan kao jedinstveni nacionalni okvir kroz koji se mogu meriti sva postignuća u studiranju i uporediti na koherentan način, definisanjem odnosa između svih kvalifikacija. On ima 12 nivoa i podnivoa vezanih za ishode učenja (8 glavnih nivoa). HKO sadrži tabele ishoda učenja koje se kreću od nivoa 1 do nivoa 8 kao što je predloženo EKO i KO-EPVO u cilju olakšavanja boljeg razumevanja kvalifikacija koji se dodeljuju u Hrvatskoj i pokazivanja veze između HKO deskriptora i EKO deskriptora.

6. USKLADITI POSTUPAK PRIZNAVANJA STRANIH VISOKOŠKOLSKIH KVALIFIKACIJA SA FUNKCIONISANJEM TRŽIŠTA RADA. Rešenje o priznavanju visokoškolske kvalifikacije i inostranu titulu potrebno je upisati u radnu knjižicu, a sa radnom knjižicom nosioc kvalifikacije treba da se prijavi Nacionalnoj službi za zapošljavanje (NSZ). Potrebno je pomoći Nacionalnoj službi za zapošljavanje da definiše zanimanje prema postojećoj nomenklaturi. **U Hrvatskoj,** ENIC/NARIC kancelarija pomaže „burzi rada“ da definiše zanimanja prema postojećoj nomenklaturi izdavanjem pojašnjenja koja, između ostalog, uključuju i informaciju o odnosu nivoa strane kvalifikacije sa nivoima obrazovanja u Hrvatskoj. Taj deo olakšavaju i zakoni koji su u korelaciju postavili predbolonjske nivoe kvalifikacije sa bolonjskim. Tamošnji službenici pokazuju fleksibilnost prema rešenjima o priznavanju i u radnu knjižicu upisuju kratku izjavu rešenja o priznavanju, a osoba u hrvatskom sistemu koristi svoju inostranu titulu.